

FÖRBÄREDANDE KURS

I

ALLMÄNNA OCH FINSKA GEOGRAPHIEN.

[Christian] [W.F.]

Bearbetad efter STENHAMMAR och PALMBLAD.

WIBORG,

J. CEDERWALLER & SON, 1847.

Imprimatur:

N. A. GYLDÉN.

INLEDNING.

Beskrifningen om Jorden, hurudan den är och hvad som finnes på den, kallas *Geographi* eller *Jordbeskrifning*.

Jorden är rund, nästan som ett klot. Men jordklotet är dock ett ganska stort klot. Ty tvärt igenom jorden är det vid pass 1,200 Svenska mil.

Jorden sväfvär alldeles fritt i rymden tillika med en mängd andra *Himlakroppar* eller *Verldsklot*, hvilka alla tillsammans kallas *Verlden*.

Himlakropparne (Stjernorna) äro antingen *Fixstjernor*, *Planeter*, *Månar* eller *Cometer*. Solen är en *Fixstjärna*, och ger ljus och värme åt jorden, som är en *Planet*.

Man tänker sig en rät linie midt igenom jorden, och denna kallar man jordens *Axel*. Ändarne af jordens axel kallas jordens *Poler*. Polerna äro således två.

Jorden har en tvåfaldig rörelse; nemligen rundt omkring solen och omkring sin axel, d. v. s. hon rullar omkring, under det hon löper framåt omkring solen.

Sin bana omkring solen fullbordar jorden på 365 dagar, 5 timmar, 48 minuter och 48 sekunder, hvilken tid kallas ett *År*. Jorden har en så stark fart att hon rullar nära 3 mil

på en secund. Af Jordens rörelse omkring solen uppkomma årstiderna: *Vinter, Vår, Sommar* och *Höst*.

Jorden vänder sig omkring sin axel på 24 timmar, hvilken tid kallas ett *Dygn*. Af denna rörelse uppkommer *Dag* och *Natt*.

Under det jorden går omkring solen, åtföljes hon af ett annat verldsklot, som kallas *Måne*, hvilken tillika löper omkring jorden. Månen behöfver 29 och ett halft dygn för att fullända sin bana omkring jorden, hvilken tid kallas en *Månad*.

Om månen, under sitt omlopp kring jorden, kommer i rät linie mellan solen och jorden, skymmer den bort solen för jorden. Sålunda uppstår *Solförmörkelse*.

Om jorden kommer i rät linie mellan solen och månen, kastas jordens skugga på månen, som då för oss synes mörk. Detta kallas *Månförmörkelse*.

Jordens Poler vända sig åt motsatta nejder af himlahvalfvat. Den ena Polen vänder sig åt den trakt af himmelen, der Polstjernan synes och kallas *Nordpol*. Den andra jordpolen kallas *Sydpol*.

Norr kallas den led, i hvilken man tager sin väg, när man går rätt fram mot Nordpolen. *Söder* kallas det väderstreck, i hvilket man går mot Sydpolen. *Öster* kallas den led, som man har på högra handen, när man vänder ansigtet mot *Norr*. *Wester* är den led, hvilken man då har på venstra handen. Väderstrecken äro alltså fyra: *Norr, Söder, Öster* och *Wester*.

Solen går upp i *Öster* och går ned i *Ve-*

ster, och när det är middag, så är hon för oss rätt i Söder, midt emot Norr.

Sydvest ligger midt emellan Söder och Vester, *Nordvest* midt emellan Norr och Vester, *Nordost* midt emellan Norr och Öster, och *Sydost* midt emellan Söder och Öster.

Jordytan består af vatten och land. *Land* kallas jordytans fasta delar, som höja sig utur vattnet. *Haf, Verldshaf, Ocean* kallas de stora salta vatten, af hvilka landet omgifves.

Man afritar jorden på ett klot, som kallas *Jordglob*; eller och ritat man två ringar på papper; i den ena ringen afritar man den ena sidan af jorden, och i den andra den andra sidan, och dessa kallas *Globcharta*. Landet föreställes genom det med färger illuminerade på Globen.

Equator (Dagjemningslinie) kallas en linie, som man föreställer sig dragen rundt omkring jorden, midt emellan Polerna. Equatorn är alltså dragen rätt i Öster och Vester. Han delar jordklotets yta i tvenne lika stora delar: *Norra och Södra Halfklotet*. *Norra Halfklotet* är den hälft af jorden, öfver hvilkens midt Nordpolen är belägen. *Södra Halfklotet* är den hälft af jordklotet, öfver hvilkens midt jordens Sydpol är. Vi bo i det Norra Halfklotet.

Största delen af Landet utgöres af två stora massor, som ligga på motsatta sidor af Jordklotet. Den bredaste, som är nästan utan afbrott sammanhängande och mot söder fördelad i flera utskjutaende uddar, kallas *Gamla Verlden*: emedan de äldsta folk, om hvilka vi fått kunskap, hafva lefvat der: Den andra, som på midten är

smalast och ser ut som två större land, sammanbundna genom ett smalt, kallas *Nya Verlden*. Utom dessa två stora land ser man på jordgloben, på sydöstra sidan om Gamla Verlden, ännu ett större land, som kallas *Nya Holland*.

Tvårs öfver Equatorn gå genom båda Polerna på globen rätt fram många andra linier, som kallas *Meridianer* eller *Middagslinier*. En Meridian kan man tänka sig dragen genom hvar och en ort på jordklotet. *Första* eller *Ferro Meridian* kallas den, som är dragen helt nära utom Gamla Verldens vestra kant, genom ön *Ferro*. — Den delar jordklotets yta i tveene halfklot mot Öster och Vester. *Östra Halfklotet* är den hälft af jordklotet, som ligger öster om Ferro Meridian. *Vestra Halfklotet* är den hälft af jordklotet, som ligger vester om Ferro Meridian.

Gamla Verlden ligger nästan hel och hällen på Östra halfklotet. Den kallas ock derföre *Östra Verlden*. Nya Verlden ligger nära hel och hällen på Vestra Halfklotet. Den kallas derföre äfven *Vestra Verlden*. Nya Holland ligger på Östra Halfklotets sydöstra sida.

På ömse sidor om Equatorn har man dragit många linier, som äro jemngående (parallela) med Equatorn och kallas *Parallelcirklar*, af hvilka två, som på hvar sin sida ligga lika långt ifrån Equatorn, kallas *Vändkretsar*, eller *Tropiker*. Lika långt från Polerna, som Vändkretsarne äro från Equatorn, gå tvänne andra linier, som kallas *Polcirklar*.

Vändkretsarne och Polcirklarne fördela jor-

den i vissa delar, som kallas *Luftstreck* eller *Zoner*. De delar, som Polcirklarne innesluta, kallas de *Kalla Luftstrecken*; mellan Vändkretsarne och Polcirklarne ligga de *Tempererade Luftstrecken*, och den del, som ligger mellan Vändkretsarne, kallas det *Heta Luftstreck*. Luftstrecken äro således fem: 2 kalla, 2 tempererade och 1 het.

Genom Equatorn, Meridianerna och Parallelcirklarne bestämmes en orts läge på jorden. Dessa linier indelas nemligen i 360 lika stora delar, som kallas *Grader*. En grad delas i 60 lika delar eller *Minuter*, och en Minut i 60 *Secunder*. Meridianerna angifva en orts *Längd* (*Longitud*) eller dess afstånd från Första Meridian, räknadt åt ö. på Equatorn, eller på den Parallelcirkel, under hvilken orten ligger. Parallelcirklarne angifva en orts *Bredd* (*Latitud*) eller dess afstånd från Equatorn, räknadt på den Meridian, som går genom orten, mot n. eller s. Latituden kan derföre vara antingen *Nordlig* eller *Sydlig*.

1.

JORDYTAN; HAF OCH LAND.

Ö är ett land, som på alla sidor omgifves af vatten. Landet består således af större eller mindre öar. *Klippor* och *Skär* äro de minsta bergiga öar i hafvet. En samling af flera öar och holmar kallas *Öflock* eller *Archipelag*; äro dessa små och klippiga, kallas den *Skärgård*. En rad af flera sammanhängande klippor kallas *Ref*.

Strand är landets yttersta kant, som sköljes af vattnet. En hafsstrand med landet derintill, är en *Kust*. *Ett kustland* kallas den låga landsträckan mellan hafvet och den närmaste höjdsträckningen.

Hafsvik är en del af hafvet, som intränger i landet och på flera sidor omgifves af land. *Bugt* kallas en hafsvik, som mindre djupt intränger i landet och har en bred öppning mot hafvet. *Hamn* är en liten vik eller bugt, som lemna trygg plats åt skepp. *Redd* kallas en kust, vid hvilken skepp kunna ankra. *Sund* eller *Canal* är ett smalt vatten, som förenar tvänne större vatten.

Fast land eller *Continent* kallas ett stort sammanhängande land. *Halfö* kallas en del af

landet, som till större delen är kringfluten, men på en sida sammanhänger med fasta landet. *Näs (Isthmus)* är en smal landsträcka, som förenar två större land. *Landtunga* kallas en lång och smal halfö. *Udde (Cap)* är ett i hafvet utskjutande hörn af ett land. — Om hafsbotten stiger nära upp till vattenytan, kallas ett sådant ställe *Grund*; består det af sand, får det namn af *Sandbank*; består det af klippor, kallas det *Blindskär*.

Vi räkne Tre fasta Land: 1. *Gamla* eller *Östra Verlden*, 2. *Nya* eller *Vestra Verlden*, 3. *Nya Holland* eller *Sydöstra Verlden*.

Gamla Verlden ligger på *Östra Halfklotet*, utom ett hörn längst mot n. o., som sträcker sig in i *Vestra Halfklotet*. Den är i bredden utsträckt nästan tvertöfver östra halfklotet, och ligger till största delen i dess norra hälft. Blott en stor halfö af *Gamla Verlden* ligger i östra halfklotets södra hälft. De nordligaste uddar af *Gamla Verlden* äro *Cap Taimura* och *Severovostotschnoi*, som, ö. om den förra, sticker ut mera mot norr. Dess sydligaste uddar äro *Goda Hoppsudden* och ö. derifrån *Cap Agulhas (Näludden)*, som sticker ut något mera mot s. Med sin vestra kust binner *Gamla Verlden* helt nära till första meridian: dess vestligaste udde kallas *Cap Verde* eller *Gröna Udden*; dess nordostligaste hörn kallas *Ostcap*. Dess utsträckning i ö. och v. är icke långt ifrån dubbelt så stor som sträckningen i n. och s. Ett stort vatten intränger på vestra sidan af *Gamla Verlden*. Det kallas *Medelhafvet*. En annan smal hafsvik, som tränger upp från s. och kallas *Arabiska*

Viken eller *Röda Hafvet*, kommer med sin nordligaste spets så nära *Medelhafvet*, att de skiljas blott af ett smalt näs, som kallas näset vid *Suez*. *Gamla Verlden* blir genom dessa vatten delad i två stora delar. Den *norra delen* ligger n. och ö. om *Medelhafvet* samt n. o. om *Röda hafvet*, helt och hållet på norra halfklotet. Den *sydvestra delen* ligger s. om *Medelhafvet* och v. om *Röda hafvet*, till en del i norra, till en del i södra halfklotet. De sammanhänga medelst näset vid *Suez*. Den *Gamla Verlden* indelas i 3 *Verldsdelar*: *Asien*, *Europa* och *Africa*. *Asien* och *Europa* ligga i *Gamla Verldens* norra del. *Africa* ensam utgör dess sydvestra del.

Nya eller *Vestra Verlden* ligger på *Vestra Halfklotet*. Den har en lång sträckning i n. och s. Dess nordostligaste del, *Grönland*, sträcker sig längre upp mot norr än någon annan del af *America*. Men *Grönland* sammanhänges icke med fasta landet. *Nya Verldens* sydligaste udde är *Cap Horn*, på en klippa i hafvet s. om öflocken *Eldlandet*. Mellan ö. och v. har *Nya Verlden* största bredden mot n.; längsta sträckningen i ö. och v. är likväl ganska mycket mindre än sträckningen i n. och s. Vestligaste udden gent emot *Asiens* *Osteap* kallas *Prins Wales Cap*. *Grönlands* östra kust löper, så vidt den är känd, inom *vestra halfklotet*, men på föga betydligt afstånd från första meridian. *Nya verlden* utgöres af tvänne stora land, som norr om *Eqvatorn* sammanhänga medelst *Panama-näset*. Den norra delen ligger på midten af *vestra halfklotet* och helt och hållet i dess

norra hälft. Den är bredast i n. och afsmalnar småningom mot s. Den södra delen är med sitt nordvestra hörn fästad vid den norra genom Panama-näset. Den ligger ö. om midten af vestra halfklotet; endast till sin nordligaste del i norra halfklotet, till största delen i det södra. Äfven den har sin största bredd mot norr och afsmalnar mot s., så att den nästan har skapnad af en trekant. Hela Nya Verlden utgör verldsdelen *America*. Dess norra del kallas *Norra America*; dess södra del *Södra America*.

Nya Holland eller *Ulimaroa* ligger s. o. från Gamla Verlden på Östra Halfklotets södra hälft. Sträckningen i ö. och v. är störst ungefär öfver landets midt. Nordligaste udden är *Cap York*. Den sydligaste kallas *Cap Wilson*. Landets sträckning i n. och s. är mindre än den i ö. och v. *Nya Holland* utgör femte verldsdelen, *Australiens*, fasta land. Till Australien hör dessutom en oräknelig myckenhet öar.

Jordklotet indelas således i *Fem Verldsdelar*, nemligen: *Asien*, *Africa*, *Europa*, *America* och *Australien*.

Asien utgör Gamla Verldens nordöstra del. I vester sammanhänger det med Europa på en lång sträckning från n. till s. Med Africa är det i s. v. förenadt genom näset vid Suez. Dess nordostligaste hörn är genom ett sund skildt från *Norra America*. Mot n., ö. och s. omgifves det af hafvet. Asiens nordligaste uddar äro *Cap Taimura* och *Severovostotschnoi*. På östra sidan har det tre betydliga halföar: *Tschuktschernas land*, hvars yttersta udde är *Ostcap*; *Kamtschatka*, hvars sydligaste udde är *Cap Lopatka*; och *Korea*. På

södra sidan har det tre stora halföar: *den Östra Indiska*, som slutar sig med en lång landtunga, *Malacca*, hvilkens sydligaste uddar äro *Cap Romania* och *Cap Buro* eller *Boulus*, som ö. om den förra sticker ut mera mot s. och är hela Asiens sydligaste udde; *den Vestra Indiska*, som småningom smalnar mot s. och slutar sig med sydligaste udden *Cap Comorin*; samt *den Arabiska* halfön, hvares södra kust har en lång sträckning i s. v. och n. o. Mot v. har Asien en stor halfö, som sträcker sig in åt Medelhafvet, *den Vest-Asiatiska*, äfven kallad *Mindre Asien* eller *Natolien*, hvares vestligaste udde är *Cap Baba*, tillika Asiens vestligaste spets. Till Asien höra de större öarna: *Cypern*, i Medelhafvet, s. om Vestasiatiska halfön; *Socotora*, s. om Arabien; *Ceylon*, s. ö. om Vestra Indiska halfön; de *Stora Indiska* eller *Sunda öarna* (*Sumatra, Java, Borneo, Celebes*) s. o. från Östra Indiska halfön; *De mindre Sunda-öarne*, i en rad ö. från *Java*, från *Bali* till *Timör*. *Moluckerna* (*Dshilolo, Ceram* m. fl.) ö. om *Celebes*; *Magindanao* och *Philippinerna* (*Luzon* eller *Manilla, Palavam* m. fl.) n. o. från *Borneo*; *Hainan*, ö. från Östra Indiska halfön, nära fasta landet; *Taiwan* eller *Formosa*, i n. från *Philippinerna*; *de Japansku Öarna* (*Kiusu, Sikokf, Nipon, Jeso*) och *Sakhalin*, utanför fasta landets östra kust; samt *Nya Siberien*, en flock stora öar n. om Asiens norra kust.

Mindre öar och öflockar: Metelino, Scio och *Samos*, vester om *Mindre Asiens* vestra kust; *Rhodus*, nedanför *Mindre Asiens* sydvestra hörn; *Baharein-Öarna*, ö. om *Arabiska*

halföns östra kust; *Lakediverne*, v. om *Vestra Indiska halföns* vestra kust; *Malediverne*, s. från *Lakediverne*; *Chagos-Öarna*, s. v. från *Malediverne*; *Andamanerne*, v. om *Östra Indiska halfön*; *Nicobarerne*, s. o. från *Andamanerne*; *Mergui-öarna*, invid *Östra Indiska halföns* vestra kust; *Banda-öarna*, s. o. från *Moluckerna*; *Sulu-öarna*, mellan *Borneo* och *Maggiudanao*; *Paracels-öarna*, klippskär s. o. från *Hainan*; *Baschi-öarna*, mellan *Manilla* och *Formosa*; *Lieu-Kieu* eller *Likejo-öarna*, n. o. från *Formosa*; *Bonin-öarna*, ö. från *Likejo-öarna*; *Kurilerne*, en rad öar emellan *Jeso* och *Cap Lopatka*; *Berings-ö* och *Koppar-ön*, ö. om *Kamtshätkas* östra kust; *S:t Laurentii* (*Lorenz-ö*), utanför *Tschuktshernas* halfö; *Lechoffs-öar*, s. från *Nya Siberien*.

Africa utgör *Gamla Verldens* sydvestra del; sammanhänger mot n. o. med *Asien* genom näset vid *Suez*. Omgifvet i n. af *Medelhafvet*, i n. o. af *Arabiska viken*, men för öfrigt, på alla sidor, af *Verldshafvet*. På *Africas* vestra kust intränger hafvet med en ganska stor vik, som kallas *Guineiska viken*. På hvardera sidan om denna vik bildar *Africa* en stor halfö: den *vestra*, mellan *Medelhafvet*, *Verldshafvet* och *Guineiska viken*, sträcker sig mot v., är ganska bred och slutar sig med en småningom böjd kust; den *södra*, som sträcker sig mot s., är omgifven af *Verldshafvet*; aftager småningom i bredd och slutar sig i en stympad spets. *Africas* östligaste udde är *Cap Guardafui*, s. från *Arabien*. Sydligaste uddarna äro *Goda Hopps Udden* och *Cap Agulhas*, som skjuter litet längre ned mot

söder, öster om Goda Hopps-Udden. Vestligaste udden, *Gröna Udden* (*Cap Verde*); den nordvestligaste vid Gibraltars sund, *Cap Spartzel*; och de nordligaste vid Medelhafvet, *Cap Bon* och *Cap Blanco*, som sticker ut längre mot n., vester om *Cap Bon*. Största sträckningen i n. och s. mellan *Cap Blanco* och *Cap Agulhas*, är något längre än största bredden mellan *Gröna Udden* och *Cap Guardafui*. — Till Africa hör den stora ön *Madagascar* utanför sydöstra kusten; *Mascarenhas-öarna* (*Mauritius* och *Bourbon*), ö. om *Madagascar*; samt utanför nordvestra kusten öflockarna; *Azoriska-öarna* eller *Terceiras*, på vestra halfklotet; *Norra Canariska-öarna* eller *Madeira-öarna*; *Södra Canariska-öarna* (*Teneriffa*, *Ferro*, *Canaria* m. fl.); och *Cap Verde-öarna* eller *Gröna Uddens* öar, på vestra halfklotet.

Mindre öar och öflockar: *Amiranterne*, n. o. från *Madagascar*; *Seychellerne*, n. o. från *Amiranterne*; *Rodriguez*, ö. från *Mascarenhas*; *Comorerne*, mellan *Madagascar* och fasta landet; *Zanguebar-* eller *Cobras-öarna*, n. v. från *Comorerne*, nära fasta landet; *Förfrisknings-öarna* eller *Tristan d'Acunha*, långt v. från *Goda Hopps-udd*en; *Kerguelens land*, långt s. o. från *Goda Hopps-udd*en; *St. Helena*, v. från södra *Africas* vestra kust; *Ascension*, n. v. från *St. Helena*; *Guinea-öarna* (*Annobon*, *St. Thomas*, *Prinsön* och *Fernando del Po*), i *Guineavikens* inre hörn; *Bissagos-* eller *Bijuga-öarna*, s. o. från *Gröna Uddens* öar, nära fasta landet.

Europa är *Gamla Verldens* nordvestra del; beläget i norra hälften af östra halfklotet. Sam-

manhänger mot ö. med Asien. Gränsen mellan dem göra Uralska bergskedjan, Ural floden, Caspiska hafvet, bergskedjan Caucasus och Svarta hafvet. Medelhafvet skiljer Europa från Africa. Mot v. och n. är denna verldsdel omgifven af Verldshafvet. Längsta sträckningen är från n. o., der Europas kust träffar Asiens, till sydvästligaste udden *Cap St. Vincent*. Nordligaste uddarna äro *Nordkyn* på fasta landet och *Nord-Cap* på en ö (*Magerö*) v. om den förra, litet längre mot n. Ett stort vatten, kalladt *Östersjön*, intränger från v. i norra delen af Europa. På nordvestra kusten har Europa halföarna *Scandinavien* (Sverige och Norrige) och *Jutland*; på södra kusten *Pyrenäiska halfön* (Spanien och Portugal), *Italien*, *Grekland* och *Krim*. Europas sydligaste uddar äro *Cap Matapan* på Grekland och *Cap Tarifa* vid Gibraltars sund, litet längre mot s. — Den största ön, som hör till Europa, är *Britannien* (England och Skottland), utanför nordvestra kusten. Större öar: *Novaja Semlja*, ofvanför nordöstra kusten; *Island*, i hafvet mellan Grönland och Norrige; *Irland*, v. om *Britannien*; *Danska-öarna* (*Seeland*, *Fyen*, *Langeland*, *Laaland*, *Falster*), mellan *Scandinavien* och *Jutland*; samt i Medelhafvet: *Candia* eller *Creta*, s. o. från *Grekland*; *Negroponte* eller *Egribos* (*Euböa*), vid *Greklands* östra kust; *Sicilien*, mellan Italiens sydligaste spets (*Cap Spartivento*) och *Cap Bon*; *Sardinien* och *Corsica*, v. om *Italien*; och öflocken *Baleariska* (*Mallorca*, *Menorca*) och *Pithiusiska-öarna* (*Iviza*, *Formentera*), ö. om *Spanien*.

Öfriga öar och öflockar: *Grekiska-öarna*, ö. om Grekland, en stor mängd öar, kallade *Cyclader* (*Delos, Paros, Naxos, Andros*) och *Sporader* (*Stalimene* eller *Lemnos*); *Joniska-öarna*: *Corfu, Paxo, Santa Maura, Thiaki, Cephalonia* och *Zante*, v. om Greklands vestra kust, samt *Cerigo*, vid Greklands sydostligaste udde; *Dalmatiens-öar*, ö om Italien; *Malta*, s. om Sicilien; *Lipariska öarna*, n. om Sicilien: *Elba*, mellan Corsicas nordöstra hörn och Italien; *Scilly-öarna*, vid Britanniens sydvestra hörn; *Wight*, vid Britanniens södra kust; *Norrmanniska-öarna* (*Jersey, Guernesey, Alderney*), s. om Britannien invid fasta landets kust; *Anglesea*, vid midten af Britanniens vestra kust; *Man*, mellan Britannien och Irland; *Hebriderne*, v. om Skottland; *Orkneys* eller *Orcaderne* n. om Skottland; *Shetlands-öarna*, längre i n. från Skottland; *Färöarna*, n. v. från Shetlands-öarna; *Lofoddens-öar* vid Scandinaviens nordvestra kust; *Vaigatz*, s. om Novaja Semlja; *Kalgujev*, norr om Europas norra kust; i Östersjön: *Gottland, Öland, Åland, Dagö* och *Ösel*, ö. om Scandinavien; *Bornholm*, s. o. från Scandinaviens sydostliga hörn; *Rügen*, vid Östersjöns södra strand.

America utgör *Vestra* eller *Nya Verlden* och ligger på vestra halfklotet. Dess tvenne halföar, *Norra* och *Södra America*, äro förenade medelst *Panama-näset*. *Norra Americas* längsta sträckning går i n. v. och s. o. från *Prins Wales Cap* till *Panama-näset*. *Södra Americas* största sträckning går i n. och s. från den nordligaste udden *Cap Gallinas* till *Cap Horn*. *Södra*

Americas nordostligaste udde är *Cap Roque*; vestligaste udden *Cap Parina*. Norra Americas vestra kust har tvänne smala halföar eller landtungor: *Alaschka*, utsträckt mot s. v., och *Californien*, vänd mot s. o. och blott genom en smal vik skild från fasta landet. Dess sydligaste udde är *Cap St. Lucas*. Vid Norra Americas nordöstra hörn ligger *Baffins-land*, sannolikt en stor öflock, skildt från Grönland af Baffinsviken, utester hvilken Baffinslandets nordostliga kust är utsträckt i n. v. och s. o. — Östra kusten har fem halföar: *Melville*, v. om Baffinsland, från ett smalt näs utsträckt mot n.; *Labrador*, en bred halfö vänd mot n. o.; *Nya Skottland*, en liten halfö s. om Labrador, med ett smalt näs fästad vid landet; *Florida*, utsträckt mot s. o. från Norra Americas sydöstra hörn, med yttersta udden *Cap Sable*; *Yucatan*, utsträckt mot n. från den smala landsträckan mellan Norra och Södra America. Södra America har inga betydliga halföar. — Till America hörande stora öar: *Grönland*, n. o. från fasta landet, afskildt genom Baffinsviken, och sannolikt kring denna viks nordliga fjärd sammanhängande med *Nord-Devon*, som skiljes från Baffins-land af ett sund, *Barrows-canalen* och *Lancaster-sundet*; Grönlands sydligaste spets är *Cap Farewell*; *Spetsbergen*, öflock n. o. om Grönland; *Southampton*, s. om halfön *Melville*; *New-Foundland*, s. o. från Labrador, från hvilken halfö det endast är skildt med ett smalt sund; *de stora Antillerna* (*Cuba, Jamaica, Haiti* eller *St. Domingo, Portorico*), s. och s. o. om halfön *Florida*; ön *Johannes*, i en vik

på nordöstra kusten af Södra America; öflocken *Eldslandet* vid Södra Americas sydligaste udde, skild från fasta landet genom det smala *Mage-lhaens sundet*.

Kindre öar och öflockar: Nordliga Georgs-öarna, n. om America, v. om Nord-Devon och Barrows-canalens vestra inlopp; *Banks-land* och *Nord-Somerset*, s. från Nordliga Georgs-öarna; *Disco*, vid Grönlands vestra kust; *Cockburn*, en öflock n. om halfön Melville; *Resolution*, n. från Labrador; *Anticosti*, *St. John* och *Cap Breton*, i viken mellan New Foundland och fasta landet, n. om halfön Nya-Skottland; *Long-Island*, invid midten af Norra Americas östra kust; *Bahama* eller *Lucayska-öarna*, n. o. från Cuba, mellan Florida och St. Domingo; *Bermudas-öarna*, n. o. från Bahama-öarna, långt ut i hafvet; *de små Antillerna* eller *Caraibiska öarna*, ö. och s. o. från de stora Antillerna (*Guadeloupe*, *Kartinique*, *Trinidad* m. fl.); *Fernando Noronha*, n. o. från Södra Americas nordöstra hörn; *San Paolo*, n. o. från Fernan-do Noronha; *Trinidad*, ö. från Södra Americas östra kust; *Falklands-öarna*, ö. från Södra Ame-ricas södra hörn; *Södra Georgien*, s. o. från Falklands-öarna; *Sandwichs-land*, s. o. från Södra Georgien; *Nya Süd-Shetland*, långt s. o. från Eldslandet; *Sydliga Orkneys-öarna*, ö. från Nya Süd-Shetland; *Treenighetsland*, s. om Nya Süd-Shetland; *Peters-ö* och *Alexan-ders-ö*, långt s. o. från Nya Süd-Shetland; *Diego Ramirez-öar*, s. o. från Cap Horn; *Madre de Dios öar*, *Campana*, *Chonos-skären* och *Chi-loe*, v. om Södra Americas sydligaste laud in-

vid kusten; *Juan Fernandez*, *S:t Ambrosio* och *St. Felix*, i hafvet v. om Södra America; *Galapagos*, v. från Södra Americas kust under Equatorn; *Revilla Gigedos'* öar, s. från Californien; vid vestra sidan af Norra Americas kust en stor skärgård, i hvilken *Quadra Vancouvers*, *Drottning Charlottas*, *Prinsens af Wales* och *Sitka*, en af *Konung Georg den III:s* öar, äro de största; *Kischtak* eller *Kodjak*, ö. från Alaschka; *Räf-öarna* och *Aleuterne*, en lång rad öar, s. v. från Alaschka; *Nunnivak*, n. från Alaschka; *St. Matthäi-ö*, v. från Nunnivak; *Jan Mayen*, ö. från Gröuland; *Björn-ön*, s. från Spetsbergen.

Australien består af *Nya Holland* eller *Ulimaroa* och en otalig mängd öar, belägna s. o. från Asien, till en del på östra, till en del på vestra halfklotet. De större; *Nya Guinea*, n. om *Nya Holland*; *Nya Britannien*, ö. om *Nya Guinea*; *Nya Irland*, n. o. från *Nya Britannien*; *Nya Caledonien*, ö. om *Nya Holland*; *Van Diemens land*, s. om *Nya Hollands* sydöstra hörn; *Nya Seeland*, tvenne stora öar, långt i öster från *Van Diemens land*. *Större öflockar*: 1. norr om *Equatorn*; *Marianerna* eller *Ladronerna*, långt österut från *Philippinska öarna*; *Carolinerna*, s. om *Marianerna*; *Lord Mulgraves öar*, ö. och s. o. från *Carolinerna*, till en del s. om *Equatorn*; *Sandwichs-öarna* (*Owaihi* m. fl.), långt i n. o. från *Mulgraves-öarna*; 2. Söder om *Equatorn*, österut från *Nya Holland* och *Nya Guinea*: *Salomons-öarna*, ö. och s. o. från *Nya Britannien*; *Nya Hebriderna*, n. o. från *Nya Caledonien*; *Vänskaps-öarna*,

långt i ö. från Nya Caledonien; *Sällskaps-öarna* (*Otaheiti*), långt i n. o. från Vänskaps-öarna; *Mendannas-öar*, n. o. från Sällskaps-öarna; *Låga-öarna*, s. o. från Sällskaps-öarna.

Mindre öar och öflockar: *Melville* vid Nya Hollands norra kust; *Känguru-ön*, vid Nya Hollands södra kust; *King-ön*, mellan Nya Holland och Van Diemens land; *Pelew-öarna*, mellan Magindanao och Carolinerna; *Louisiade*, vid Nya Guineas östra hörn; *Santa Cruz*, n. från Nya Hebriderna; *Fidshi-öarna*, mellan Nya Hebriderna och Vänskaps-öarna; *Skeppar-öarna*, n. o. från Vänskaps-öarna; *Cooks-öar*, mellan Vänskaps- och Sällskaps-öarna; *Påsk-ön*, ö. från Låga-öarna. — Slutligen ett stort land långt i s. från Nya Seeland, *Victoria-landet*, det sydligaste man känner.

Verldshafvet delas i fem stora hufvuddelar: 1. *Norra Ishafvet*; 2. *Södra Ishafvet*; 3. *Vestra* eller *Atlantiska hafvet*; 4. *Södra* eller *Indiska hafvet*; 5. *Östra* eller *Stilla hafvet*.

Norra Ishafvet omgifver Nordpolen, och sträcker sig intill Europas, Asiens och Norra Americas nordligaste kuster. Genom den breda öppningen mellan Europa och Grönland, på båda sidor om ön Island, och genom *Barrows-canalen* står det i förbindelse med Atlantiska hafvet. Genom *Bekrings sund*, mellan Asien och America, är det förenadt med Östra eller Stilla hafvet. Det intränger på Europas kust medelst en stor vik, *Hvita hafvet*, och på A-

siens kust med *Cariska hafvet*, ö. om *Novaja Semlja*, samt *Ob-viken*. Till största delen betäckes det af is under hela året. Hvilka öar ligga i Norra ishafvet?

Södra Ishafvet omgifver Sydpolen. Det går ej intill någon verldsdel, utan sammanflyter med Atlantiska, Indiska och Stilla hafven. Äfven detta haf betäckes till största delen af is under hela året. Hvilka öar ligga i Södra Ishafvet?

Vestra eller *Atlantiska hafvet*, mellan Gamla Verldens vestra och Nya Verldens östra kust. Ö. om detta haf ligga Europa och Africa; v. derom ligger America. Det sammanflyter med Norra Ishafvet genom öppningen kring Island mellan Europa och Grönland, samt genom *Baffins viken* och *Barrows sund*. Det sammanflyter med Södra Ishafvet i s. omkring öflocken Sandwicheiland; med Indiska Oceanen i s. o., nedanför Africa, omkring *Goda Hopps Udden*; och med Stilla hafvet i s. v., nedanför America, omkring *Cap Horn*, samt genom *Magellaens sund*. Norra delen af Atlantiska hafvet mellan Island och Britannien i v., Scandinavien och Jutland i ö., kallas *Nordsjön*; södra delen emot Africa kallas *Ethiopiska hafvet*. Mot v. intränga på Americas kust: mellan Grönland och *Baffinsland* *Baffins viken*, hvars inlopp heter *Davis sund*; mellan *Baffins land* och Labrador *Hudsonsvik*, hvars inlopp heter *Hudsons sund*; mellan *New-Foundland* och *Nya Skottland* *St. Lorensvik*; mellan *Nya Skottland* och fasta landet *Fundy viken*; omkring de Stora Antilliska öarna *Vestindiska hafvet*, med viken vid *Mexico*, som intränger v. om halföarna *Florida* och

Yucatan. Mexicovikens sydligaste del, v. om Yucatan, kallas *Campecheviken*. Vestindiska hafvets södra del, s. om de Stora Antillerna, kallas *Caraibiska hafvet*; detta haf har i v. de stora bugterna *Honduras-* och *Guatemala-*, samt i s. på Södra Americas norra kust den trångare *Maracaybo-viken*. Hudsons vik bildar i s. *James viken*; mot n. sträcker sig från Hudsons vik, mellan *Baffins land* och halfön *Melville*, en bred fjärd kallad *Fox-Canal*, från hvilken *Hecla* och *Furysundet*, mellan halfön *Melville* och ön *Cockburn* mot v. synes leda in i *Barrows-canalen* och *Norra Ishafvet* genom sundet *Prins Regentens inlopp* mellan *Baffins landets* vestra kust och *Nord-Somerset*. — Mot ö. intränga: på *Africas* kust, kring *Equatorn*, från *Ethiopiska hafvet*, *Guinea viken*; samt på *Europas* kust *Biscaya viken*, n. om *Pyrenäiska halfön*. — *Nordsjön* intränger mot ö. och kallas, mellan *Jutland* och *Norrige*, *Skager-Rack*; vidare mot s. o., mellan *Jutland* och *Sverige*, och kallas *Kattegat*. I s. bildar *Nordsjön* på *Europas* nordvestra kust en liten vik, kallad *Zuider-Zee*, samt sammanflyter med *Atlantiska hafvet* s. om *Britannien* genom ett sund, *Canalen* eller *La Manche*. Den smalaste delen af *Canalen* mellan fasta landet och *Englands* kust kallas *Pas de Calais*. *Irländska sjön* skiljer *Britannien* från *Irland*. Hvilka öar ligga i *Atlantiska hafvet*?

Med *Atlantiska hafvet* äro tvenne inre haf i förbindelse: *Östersjön* och *Medelhafvet*. De kallas *Inre haf*, emedan de omgifvas af fasta landet och endast genom smala sund förbindas

med världshafvet *Östersjön* har sitt inlopp från Atlantiska hafvet, utur viken *Kattegat*, genom tre sund: *Öresund*, mellan Sverige och Seeland; *Stora Belt*, mellan Seeland och Fünen; och *Lilla Belt*, mellan Fünen och Jutland. *Östersjön* intränger i Norra Europa ö. om Scandinavien, och har trenne stora vikar: *Bottniska viken*, som sträcker sig upp mot n, *Finska viken*, sträckt mot ö, och *Riga viken*, sträckt mot s. o. — Hvilka öar ligga i *Östersjön*? — *Medelhafvet* har blott ett inlopp från Atlantiska hafvet, mellan Afrika och Pyrenäiska halföns sydligaste udde, genom *Gibraltarssundet*. Det omgifves i n. af Europas, i ö. af Asiens och i s. af Africas kust. Det har mot n. tvenne stora vikar: *Archipelagen* eller *Aegäiska hafvet*, mellan Mindre Asien och Grekland, samt *Adriatiska hafvet*, som tränger upp mot n. v. på östra sidan af Italienska halfön; samt tvenne mindre vikar: *Lion-viken* och *Genua-viken*, v. om Italien. — Mot s. bildar *Medelhafvet* *Sidra viken*, på Africas norra kust. *Tyrrhenska hafvet* kallas den del af *Medelhafvet*, som omgifves af Italiens vestra kust, Sicilien, Sardinien och Corsica. Detta haf sammanflyter i s. genom *Messinska sundet*, mellan Italien och Sicilien, med *Joniska hafvet* eller den fjärd af *medelhafvet*, som omgifves af Italiens södra kust, Siciliens östra kust och Grekland. — *Joniska hafvet* bildar mot n. v. *Tarentinska viken*, på Italiens södra kust, v. om *Otranto-canalen* eller inloppet till *Adriatiska hafvet*. Mot ö. intränger från *Joniska hafvet* *Lepanto-viken* ända till det smala *Corinthiska näset (Isthmus)*, som för-

binder den egentliga grekiska halfön *Morea* (*Peloponnesus*) med fasta landet. — Genom sundet vid *Dardanellerna* (*Hellesponten*), *Marmora sjön* och *Constantinopels sund* (*Bosporen*) står Medelhafvet mot n. o. i förbindelse med *Svarta hafvet*, som i n. och v. omgifves af Europas kust, i s. och ö af Asiens. — *Kaffa sundet* förbinder Svarta hafvet mot n. o. med *Azowska sjön*. — Hvilka öar ligga i Medelhafvet?

Södra eller Indiska hafvet intager midten af östra halfklotet. Det omgifves i v. af södra *Africas* östra kust, i n. af *Asiens* södra kust, mot ö. af *Nya Hollands* västra kust. Är i förbindelse med *Atlantiska hafvet* s. om *Africa* kring *Goda Hopps-Udden*, med *Östra eller Stilla Ocean* n. om *Nya Holland* kring *Asiens* södra kust och mellan de stora *Indiska öflockarna*, samt s. om *Nya Holland* omkring *Van Diemens land*. I söder sammanflyter det med *Södra Ishafvet*. I n. har *Indiska hafvet* tre stora vikar: *Arabiska hafvet*, s. om *Arabien* mellan *Africas* östra kust och *Vestra Indiska halföns* västra kust; *Bengaliska viken*, mellan *Östra* och *Vestra Indiska halföarna*; samt *Chinesiska hafvet*, ö. om *Östra Indiska halfön*, och omgifvet af *Philippinska öarna* och de stora *Sunda-öarna*. Från *Arabiska hafvet* intränga mot n. v. i landet två vikar: *Arabiska viken* eller *Röda hafvet*, ett smalt vatten mellan *Arabiens* västra och *Africas* östra kust, förbundet med hafvet genom sundet *Bab-el-Mandeb*; och *Persiska viken*, ö om *Arabiens* östra kust, förknad med hafvet genom sundet *Ormus*. — Ön *Madagascar* är skild från fasta landet genom det breda sundet *Canalen vid Mozambik*. — Man

inkommer från Indiska hafvet i Chinesiska hafvet genom två farleder: *Malacca sundet*, mellan halfön Malacca och ön Sumatra, samt *Sunda-sundet* mellan öarna Sumatra och Java. — Från Chinesiska hafvet intränga mot n. v. i landet två vikar: *Siam-viken* och *Tonkin-viken*. — Hvilka öar ligga i Indiska hafvet?

Östra eller Stilla hafvet betäcker mer än halfva vestra delen af Vestra halfklotet och en del af det Östra halfklotet. Det är det största af alla haf, hvarföre det ock kallas *Stora Oceanen*. Omgifves i ö. af Americas vestra kust, i v. af Asiens och Nya Hollands östra kuster; står mot n. i förbindelse med Norra Ishafvet genom Berings sund; sammanflyter mot. s. med Södra Ishafvet; förenas i s. o. med Atlantiska hafvet genom Magelhaens-sundet och s. om Americas södra udde Cap Horn, samt mot v. och s. v. med Indiska hafvet genom många sund mellan Sunda-öarna, Nya Guinea, Nya Holland och s. om Van Diemens land. Mot ö. intränger det midt på Södra Americas kust med en stor bukt, och n. om Equatorn med två vikar: *Panama-viken*, som går upp till Panama-näset, och *Californiens-vik*, smal och lång, mellan Californien och fasta landet. Nordligaste delen af detta haf kallas *Kamtschatka-hafvet*. Det inneslutes i s. af Alaschka, Räf-öarna och Aleutiska öarna, och sträcker sig upp till Behrings-sund. Mot v. intränger Stilla hafvet på Asiens kust med två stora vikar: *Ochotska hafvet*, som sträcker sig mot n. på vestra sidan om halfön Kamtschatka, och *Gula hafvet* eller *Hoang-hai* på vestra sidan om halfön Korea. *Japanska*

hafvet kallas den delen af hafvet vid Asiens östra kust, som utbreder sig mellan Japanska öarna och fasta landet. — Mot s. intränger Stilla hafvet på Nya Hollands norra kust med *Carpentaria-viken*. Nya Holland är skild från Nya Guinea genom *Torres sund*, samt från Van Diemens land genom *Bass-sundet*. — Sydvestra delen af Stilla hafvet, eller den delen som ligger närmast i ö. från Nya Holland, kallas vanligtvis *Söderhafvet*. — Hvilka öar ligga i Stilla hafvet?

2.

LANDETS YTA.

Jordens yta mätes med *geographiska quadrat-mil*; hon innehåller något öfver 9 millioner quadratmil; af dessa upptages nära 7 af vatten. Af Norra halfklotet betäcker hafvet mer än hälften, men af det Södra halfklotet nära $\frac{7}{8}$. Landet är mest samladt emot Nordpolen. Norra halfklotet har öfver tre gånger så mycket land, som det Södra. Af verldsdelarne är Asien den största och Australien den minsta. Asien är 5 gånger så stor som Europa, America 4 och Africa mer än 3 gånger större än Europa.

Alla höjder på jordytan mätas efter deras höjd öfver hafsytan. Den sträckning på landet, som har största höjden öfver hafvet, kallas *Landthöjd* eller *Vattendelare*. Landets sänkning mot vattnen kallas dess *Sluttning*. En landtsträcka, som blott obetydligt höjer sig öfver hafsytan, kallas *Lågländ*; en, hvärs yta är betydligt upphöjd öfver hafvet, kallas *Högländ*.

Slätter äro större eller mindre landtytor, på hvilka ej finnas betydande ojemnheter. En ofruktbar slätt kallas en *Öcken* eller *Ödemark*, om den är obebyggd; en *Sandöcken*, när hennes

yta består af sand; en *Stopp*, om hon är otjenlig för åkerbruk, utan skog och vatten. *Hedar* äro nästan detsamma, men ännu torrare och gräsfattigare. En grönskaude, med vatten försedd och trädbeväxt fläck i en öken, kallas *Oas*.

Kullar eller *Backar* äro lägre upphöjningar öfver det kringliggande landet. *Ås*, *Landtrygg* eller *Landtås* är en sammanhängande, i längden utsträckt upphöjning på landet.

Berg är en stenmassa, som betydligt höjer sig öfver den kringliggande marken. Öfversta delen af berget kallas *Topp* eller *Spets*; mellersta delen *Sidor*, *Slutningar*; nedersta delen *Fot* — En i längden betydligt utsträckt bergsmassa kallas *Bergsträcka* eller *Bergskedja*. En Bergskedjas öfversta yta kallas *bergsrygg*; är den spetsig och smal, kallas den *Bergkam*; är den mycket bred och slät, heter den *Bergslätt*. Mycket höga berg kallas *Alper* eller *Fjällar*.

Bergarmar kallas de mindre bergsträckningar, som från en bergskedjas hufvudsträckning löpa mot andra riktningar. *Bergknut* är en större bergsmassa, från hvilken åt flera håll bergarmar utgå.

En större sänkning mellan tvenne höjder kallas *Dal*; en mindre, *Däld*; en kort och smal, *Kjusa*. Leder en sådan kjusa öfver ett berg från en slätt till en annan, heter den *Pass*. *Dalar*, som omslutas af berg på alla sidor, utan att hafva någon öppning, kallas *Rittildalar* eller *Bergkittlar*.

Vulcaner eller *eldsprutande berg* kallas de, utur hvilka rök, eld, stenar, aska och en glö-

dande, flytande massa tidtals utkastas. Öppningen på berget kallas *Crater*. Den glödande massan kallas *Lava*.

JORDENS BERG OCH SLÄTTER:

I Europa: Ural, som stryker från n. till s. mellan Europa och Asien. Hela den stora landsträckan v. och s. derom, till Östersjön och Finska Viken å ena sidan och till Svarta och Kaspiska hafvet å andra sidan utgör en enda slätt. — *Kölen* eller *Norriska Fjällryggen* löper genom Scandinaviska halfön från Nordkyn söderut till Rörås; derifrån tager den först en vestlig kosa, under hvilken den antager namnet *Dovre*, löper sedan åt s. v. under namn af *Lange-feld* ut i udden *Lindesnäs*, den sydligaste spets i Norrige. — Stora Britanniens nordligaste del fylles af *Grampian Bergen*; genom nordvestra England går *Peakberget* från n. till s.

Den stora öst-europeiska slätten fortsättes s. om Östersjön och Nordsjön ända till Atlantiska hafvet. Deremot är nästan hela det Södra Europa bergaktigt. De förnämsta berg äro här: *Alperna*, utsträckta i ö. och v., n. om Italien; *Carphaterna*, mot ö. från Alperna, sträckta i en båge från n. v. till s. o.; *Pyrenäerna*, vid Pyrenäiska halföns nordöstra sida, sträckta i n. v. och s. o. mellan Biscaya-viken och Medelhafvet, näst Alperna Europas högsta berg — Alpernas förnämsta bergknut är *St. Gotthard*. Den utskickar sidoarmar mot s. v. nedåt Medelhafvet, och mot ö. och s. o. genom landet

s. om Donau-strömmen: Åt v. går en dubbel kedja: den norra, *Berner-Alperna*, n. om Rhône floden, från St. Gotthard till Genever-sjön; den södra, s. om Rhône floden, består af flera afdelningar: de *Lepontiska Alperna*, från St. Gotthard åt s. v. till Monte-Rosa; de *Penninska*, från Monte-Rosa åt v. till *Montblanc*, Europas högsta berg, s. om Genever-sjön. Från *Montblanc* böjer sig kedjan mot s. till *Mont-Cenis* och heter de *Gränsiska Alperna*; från *Mont Cenis* till *Monte-Viso* få de namn af *Cottiska Alperna*; s. om *Monte-Viso* böjer sig kedjan mot ö. och löper vid Medelhafvets kustland under namn af *Sjö Alperna*, men ombyter i neyden af Genua sitt namn till *Apenninerna*, en ås, som stryker på längden genom hela Italien; dess högsta topp är *Gran Sasso*. — Enstaka ligga vulcanerna *Vesuvius*, vid Italiens vestra kust, och *Aetna*, på Siciliens östra kust. — Från St. Gotthard åt ö. gå de *Rhätiska Alperna* till *Ortles Spitz*; från *Ortles Spitz* åt n. o. gå de *Tyrolska Alperna* till *Gross-Glockner*, n. från Adriatiska hafvet. Här delar sig bergskedjan i tvenne, af hvilka den nordliga går mot n. o., under namn af de *Noriska Alperna*, ända till Donau-floden. Den andra sydliga armen går åt s. o., under namn af *Carniska Alperna* till *Terglou*; sedan med mera sydlig riktning, kallad *Juliska Alperna*, och vid nordöstra sidan af Adriatiska hafvet de *Dinariska Alperna*. I neyden af sjön *Ochrida* delar sig denna bergsträcka: den ena kedjan går under namn af *Egrisu Dag* och af *Balkan* s. om Donaufloden österut till Svarta hafvet; den andra går under namn

af *Pindus* åt s genom Grekland och slutar med *Cap Colonna*. N. om Balkän och nedra Donau-dalen höja sig *Carpatherna*. Från *Carpatherna* drager sig i nordostlig rigtning en låg ås upp emot Finska viken, och derifrån vidare i n. o. emot Ural. Dess högsta del, belägen s. om sjön *Ilmen*, har flera olika namn, såsom *Waldai*, *Wolchonski-skogen* och *Alauniska berget*.

Landet n. om Finska viken (Finland) upptages af *Maanselkä*. — I Krim höja sig de *Tauriska bergen*.

N. om *Alperna* och öfra Donau-dalen finnes endast lägre berg; deras medelpunkt är *Fichtelgebirge*. Derifrån förbreda sig åt n. o. *Erzgebirge*, som på andra sidan *Elbe* antaga namn af *Riesengebirge* och sluta i ö. med *die Schneekoppe*; men här vidtager på nytt en annan berg-rad, *Sudeterne*, som tager sin rigtning åt s. o., nedåt *Carpatherna*. Från *Fichtelgebirge* går åt s. o. *Böhmerwald* ned mot *Donau*, som skiljer den från *Noriska Alperna*. Från *Böhmerwald* löpa *Mähriska bergen* åt n. o. till *Sudeterna*. Från *Fichtelgebirge* utgår åter åt n. v. *Thüringerwald*; deraf är *Harz* ett nordligt utskott; dess högsta topp är *Brocken*, den nordligaste bergpunkt i det mellersta Europa. Derifrån är allt slätt norr ut. — Slutligen går från *Fichtelgebirge* åt s. v. *die Rauhe Alp* till *Schwarzwald*, hvarest *Donau* upprinner. *Schwarzwald*, gående från s. till n., beledsagas i s. och v. af *Rhenfloden*. I s. skiljes den af *Rhenfloden* från *Jura-bergen*, hvilka gå åt s. v., från *Rhens* krökning vid *Basel* till *Geneversjön* och *Rhône-floden*. I vester skiljes *Schwarzwald* af *Rhenflo-*

den från *Vogeserne*, hvilkas huvudrigtning är från s. till n. Från *Vogeserne* gå åt n. v. *Ardennerna*. *Ardennerna* fortsättas i s. genom *Côte d'or* och ännu sydligare genom *Sevennerna*, v. om nedra *Rhône*. De upphöra i s. vid den slätt, som sträcker sig från Medelhafvet till *Biscaya-viken*. S. om denna slätt vidtaga *Pyrenäerna*. Deras högsta topp är *Maladetta* (*Mont Maudit*). *Pyrenäerna* fortsättas mot v längs *Biscaya-viken* i de *Asturiska bergen*, som sluta sig i *Cap Finisterre*. Från *Asturiska bergen* stryker mot s. genom hela *Pyrenäiska halfön*, närmare dess östra sida, den *Iberiska kedjan*; den utsänder mot s. v. fyra armar ända till *Atlantiska hafvet*: *Guadarama bergen*, som närmare *Atlantiska hafvet* kallas *Estrella*, *Guadalupe*, *Sierra Morena* och *Sierra Nevada*.

Utom *Vesuvius* och *Aetna*, finnes äfven i *Europa* vulkanen *Hecla* på *Island*.

I Asien: Den mellersta delen af östra *Asien* utgör en af de upphöjdaste landsträckor på jorden. Detta högland omgifves i n. och s. af breda och höga bergkanter, hvilkas huvudsträckning går från v. till ö.

Norra bergraden begynner ö. om floden *Ir-tischs* öfra lopp, går åt ö. ända till sjön *Baikal* och kallas *Altai*. Ö. om sjön *Baikal*, mellan floderna *Amur* och *Lena*, stryker *Dauriska berget* fram från s. v. till n. o. En arm af *Dauriska berget* går under namn af *Jablonoï Khrebet* längre mot n. o., och vidare, under namn af *Stanovoi Khrebet*, v. och n. v. om *Ochotska hafvet*, genom *Tschuktschernas halfö* ut till *Behringssundet*. — *Södra bergraden* heter under

sin första sträckning från n. v. till ö. o. mellan Sind och Burramputer, n. om Vestra Indiska halfön, *Himalaya*. Dess högsta spets är *Davala giri*, det högsta af alla berg på jorden. — N. om Östra Indiska halfön fortfar denna alpkedja, s. om Jan-tse-kiang floden; den har intet gemensamt namn. I landet mellan Jan-tse-kiang och Hoang-ho floden stryka äfven låga bergar. N. o. från Hoang-ho flodens stora höjning mot n. går en kedja åt n. o. ända till Amurfloden och heter *Khingkan Oola* eller *Siolki-berget*.

Dessa äro de bergkanter, som omfatta Ost-Asiens mellersta högland. Men detta land är dock ingen fullkomlig slätt, utan genomstrykes af flera bergrader. Från Himalayas vestligaste punkt går, n. om Himalaya, en väldig fjällrygg åt ö. Detta berg har flera namn: *Kuen-lüen*, *Karakorum*, *Kentaisse*, och stryker åt ö., n. om Jan-tse-kiangs och Hoang-hos öfra lopp. Ett tvärberg går ut från Kuen-lüens vestligaste hörn, löper från s. till n. och heter *Belur-tag*. När detta hunnit till 41° bredd, upphör det, men i stället utskjuter derifrån en ansenlig bergarm, kallad *Thian-schan*, äfven *Muztag*, som tager sin riktning mot ö., mellan Altai och Kuen-lüen, och förlorar sig i den stora öknen *Gobi* eller *Schamo*, v. om Siolki-berget. V. om Belurtag sänker sig landet mot Aral-sjön och Caspiska hafvet, hvilket ligger lägre än oceanens yta. Vestra Medel Asien är således intet högland, såsom det östra Medel Asien, utan tvertom kanske jordens djupaste lågland. Lau-

det mellan Himalaya och Kuen-lüen är det högsta i Gamla Verlden.

Den punkt, der Belur-tag, Kuen-lüen och det af Sind derifrån afsöndrade Himalaya sammanstöta, är en stor bergknut. Från denna utgår en fjerde bergarm, *Hindu-khu*, åt v. — Den förplattar sig småningom under namn af *Ghur* och öfvergår till högslätt. Men s. o. om Caspiska hafvet reser berget sig ånyo och omgifver, under namn af *Albors*, denna sjös södra kust. Dess högsta topp är *Demavend*. — Mot v. öfvergår Albors till ett bergland, beläget mellan Caspiska hafvets sydvestra och Svarta hafvets sydöstra kustland; dess högsta topp är *Ararat*. Mot v. utbreder sig detta bergland med en arm, kallad *Kara-tagh (Taurus)*, som stryker genom Mindre Asien, närmare dess södra kust. Mot n. sänker sig landet, men upphöjer sig snart åter till en bergskedja, hvars namn är *Caucasus*. Detta fjäll löper i sned rigtning från s. o. till n. v., mellan Caspiska och Svarta hafven; dess högsta topp är *Elbrus*. S. om Ararat går *Zagrosch*-kedjan åt s. o. till Persiska viken. Landet ö. om denna kedja, mellan Persiska viken och Caspiska hafvet, är en högslätt. V. om denna kedja ligger ett lågland, genomflutit af Degr och Frat. V. om Frat vidtager en något högländ öcken, som i s. fortfar genom större delen af Arabien; i v., i nejden af Medelhafvets östra kust, mötes den af *Libanon* kedjan, hvilken går i rigtning från n. till s. — I den mindre, enstaka halfö, hvarmed Arabien sammanhänger med Africa, reser sig berget *Sinai*.

Från Hindu-khu mot s. löpa *Suleimans-bergen*, ned efter Sindflodens vestra sida. Indiens södra del, den egentliga halfön, uppbäres i n. af *Vindhyan-bergen*, i riktning från v. till ö. — Vestra kusten beledsagas af *Vestra Ghat*, östra kusten af *Östra Ghat*. Båda Ghaterna mötas i sydligaste halfön och utskjuta i *Cap Comorin*. Östra Indiska halfön består af flerdubbla, från n. till s. löpande bergar. På Sumatra, under Equatorn, höjer sig *Ophir-berget*. — Landet n. om Altai och Da-uriska berget består nästan helt och hållet af en platt, mot ishafvet sluttande slätt, nordligast förvandlande sig till en snööcken. — Detta flackland fortsätter äfven i s. v., på andra sidan om Irtisch, ända till Aralsjön. —

I Africa: Genom Africas nordvestra hörn, från s. v. till n. o., sträcker sig *Atlas* och slutar i *Cap Bon*. En mycket lägre kustkedja, *Harudschbergen*, löper s. om Sidra-viken och utbreder sig ö. om densamme till en högslätt. S. om Atlas vidtager *Sahara*, den största och ofruktbaraste öcken på jorden. Den går nästan rakt genom Africa från v. till ö., är i det närmaste jemn och har en obetydlig upphöjning öfver hafvet. — Mellan Sahara och Guinea-viken ligga *Kongbergen*. V. om Arabiska vikens södra ända ligga *Abyssiniens* ganska höga berg; de utskjuta bergrader mot n. vid hela vestra kusten af Arabiska viken. Africas södra del är endast vid kusterna något bekant. Man känner blott *Mandarra-bergen*, s. om sjön Tsad, samt i s. o., nära Equatorn, *Mänbergen*. Ett annat berg,

Lupata, ligger nära östra kustén. På ön *Teneriffa* ligger berget *Pico*. —

I America: Från Americas yttersta udde i s. ända upp till Bebringssundet går, nära västra kusten, en nästan oafbruten bergskedja, den längsta på jorden. Den heter i Syd-America *Cordilleras de los Andes*, men i Nord-America är namnet Ander obrukligt. Dess högsta toppar äro i Syd-America i nejden af sjön *Titicaca* (*Illimani* och *Nevada de Sorata*). Nära Equatorn ligga äfven ganska köga toppar (*Chimborazo* och vulcanen *Cotopaxo*), samt långt i s. (*Aconcagua*). — I Syd Americas nordvestra del, vid $2\frac{1}{2}^{\circ}$ n. br. fördela sig Cordillererna i trenne grenar: den östra (*Suma Paz*) löper åt n. o., innesluter *Maracaybo* viken och går till inmot *Orenocos* utlopp. Mellersta kedjan (*Quindiu*) går åt n. till *Caraibiska* hafvet; den vestra (*Choco*) går åt n. v. nära vestra kusten och bildar *Panama* näset, der den på ett ställe torde vara alldeles afbruten. I Nord America, mellan *Mexicoviken* och stilla hafvet, utbreder sig Cordilleren till en högslätt, som vid 21° n. br. växer till en stor bredd. Här delar sig bergsryggen åter i trenne grenar. Den östliga grenen, *Cordilleras de Texas*, går åt n. o. upp till *Mississippis* och *Missuris* förening. Den vestra grenen, *Cordilleras de Sonora*, går åt n. v. ända till norra ändan af *Californiska* hafsviken. Mellersta eller hufvudkedjan, *Sierra Madre*, löper midt emellan de båda hafven åt n. och bildar under 43° br. en väldig bergknut, *Sierra Verde*. Derifrån stryker fjällryggen, under namnet *Chippeway* eller *Klippbergen*, åt n. ä-

da till Norra Ishafvet. Slutligen går längs Americas vestra kust, från Californiens sydligaste spets ända upp till Alasehka, en kedja, som i n. är utskuren af hafvet i otaliga uddar och skär. Dess högsta topp, som tillika är den högsta i hela Nord-America, är *S:t Elias*. I Nord-Americas nordliga del finna vi ett ofantligt slättland, utbredande sig från vestra kustkedjan ända till den klippiga halfön Labrador. Här ligger en sträcka af stora sjöar. Denna slätt begränsas i s. af *Landthöjden*, strykande från Klippbergen åt ö. till Öfra sjön. Vid Nord-Americas östra sida stryker i s. v. och n. o. på afstånd från Atlantiska hafvets kust, en dubbel kedja; dess östra arm heter *Blåbergen*, den vestra kallas *Alleghany* eller *Apalacherna*. Mellan denna kedja och vestra kustfjället utbreder sig jordens största slätt. *Savanner* kallar man här sådana oöfverskådliga, trädlösa, af gräs yppigt bevuxna ängslätter.

Öfverskåda vi nu den öfriga delen af Syd-America, finna vi först, nära Caraibiska hafvet. v. om Maracaybo-viken, ett ganska högt snöfjäll, *Sierra Nevada de Santa Marta*. S. om Orenoco utbreder sig ett bergland, Guyana, som räcker till Amazonflodens mynning. S. om detta högland utbreder sig en ofantlig, af Amazonfloden genomfluten lågslätt, ömsevis beväxt af skogar, såsom vid denna elf, ömsevis, såsom vid Orenoco, bestående af gräsrika flacka ängar, här kallade *Llanos* eller *Grüşaf*. Syd-Americas östligaste del, s. o. Amazonfloden, är ett högland; man urskiljer der trenne kedjor, som alla gå från n. till s. Mot s. v. sänker sig detta

högland till en slätt, som i v. räcker ända till Anderna, i s. till Magelhaenska-sundet. I Platas flodområde kallas dessa slätter *Pampas*, af enahanda art som Savannas i Nord-Amerika. På Jamaica höja sig *Blå Bergen*, I Nya Holland känner man blott *Blå Bergen*, vid sydöstra kusten; de löpa från n. till s.

Sjö är en stående vattensamling i en fördjupning på landet. Vattnet i de flesta sjöar är utan sälta; men det gifves äfven många *Salt-sjöar*, med salt vatten. *Göl*, *Träsk* eller *Sump* kallas en grund sjö, utan aflopp; en ganska grund vattensamling på en lös och gyttjig botten kallas *Moras* eller *Kärr*. De största sjöar äro: i *Europa*: *Ladoga*, n. o. från Finska viken; *Onega*, n. o. från Ladoga; *Ilmen*, s. om Ladoga; *Saima* och *Päijäne*, n. om Finska viken; *Peipus*, s. om Finska viken; *Venern*, *Vettern* och *Mälarn* i Sverige; samt i södra delen af *Europa*: *Plattensjön* och alpsjöarne: *Genever*, *Neufchatel*, *Bödensjön*, *Lago maggiore*, *Lago di Como* och *Lago di Garda*. — I *Asien*: *Caspiska hafvet*, den ansenligaste af alla sjöar; *Aral*, ö. derom; vidare österut *Balkasch* och *Baikal*; *Lobnoor*, *Kucku-noor* och *Tengghe-noor* i mellersta *Asien*; *Van* och *Urmia*, v. om *Caspiska hafvets* sydvestra hörn; samt *Döda hafvet*, ö. ifrån *Medelhafvets* sydöstra hörn. — I *Africa*: *Tsad*, i *Africas* midt; *Tzana*, i *Abyssnien*; *Maravi Zambre*, vid sydöstra kusten. — I *N. America*: *Stora Björn-sjön*, *Stora Slaf-sjön*, *Athapescow*, *Stora Winipeg-sjön*, samt följande fem: *Öfra-sjön*, *Huron*, *Michi-*

gan, *Erie* och *Ontario*, hvilka med hvarandra stå i sammanhang; *Nicaragua-sjön*, på den smala landsträcken, n. v. om *Panama* näset. — *Syd-America*: *Maracaybo*, på norra kusten; *Titicaca*, vid vestra kusten; samt *Guanacache*, långt i s. — *I Nya Holland*: saltsjön *Torrens*, i sydöstra delen. —

Källor kallas de vatten som rinna upp ur jorden. — Af de från källor och vattensamlingar i bergen nedrinnande *Bäckar*, som förena sig, uppkomma *Åar* och *Floder*, hvilka, då de föra en stor vattenmängd, äfven kallas *Strömmar*. Den urhålkade väg, i hvilken floden rinner, kallas *Flodbüdd*. Den öppning, hvarigenom floden utgjuter sig i något annat vatten, kallas *Mynning* eller *Utlopp*. *Vattenfall* eller *Cataract* kallas ett ställe i flodens bädd, der han störtar sig ned utför åsar eller klippor. *Fors* kallas ett lindrigt stupande ställe i flodbädden, der låga klippor eller bäddens trängsel förorsaka, att floden brusar och svallar. De ställen, der vattnet i floden är lågt och flyter stilla, så att man kan gå deröfver, kallas *Vad* eller *Grund*. Närmare till utloppet delar sig en ström ofta i flera *Armar*. Landet, som omfattas af dessa armar, kallas flodens *Deltaland*, *Hufvudfloder* kallas de, som upptaga flera floder och utgjuta sig i hafvet eller större vatten; de, som utgjuta sig i en annan flod, kallas flodens *Tillflöden* eller *Grenar*, eller *Bifloder*. *Kustfloder* äro de som flyta genom ett smalt kustland och således efter ett kort lopp falla i hafvet; *Hed-* eller *Steppfloder* de, som ej hafva utlopp i något

stort vatten, utan försvinna i öknarnas eller hedarnas sand, eller i hedsjöar. Hela det land, som innehåller en flods källor, alla dess lopp och armar, kallas *Flodområde*.

F L O D E R.

I Europa: I Norra Ishafvet utfaller *Petschora*, från Ural berget. *I Hvita hafvet Dvina*, som bildas af *Suchona* och *Jug* och från höger upptager *Wytschegda*.

I Östersjön och dess vikar utfalla: från *Scandinaviska halfön* i *Bottniska viken*: *Torne elf* och *Dalelven*; i *Östersjön* *Motala* från sjön *Vettern*, — På *Bottniska vikens* östra kust utfalla: *Kemi*, *Ule* och *Kumo elf*. *I Finska viken* utfalla: *Kymmene elf* från *Päjüne*, *Newa-floden* från *Ladoga* och *Narowa* från *Peipus*. *Ladoga sjön* upptager: *Wuoksen* från *Saima*, *Svir* från *Onega* och *Wolchow* från *Ilmen*. *I Riga viken* utfaller *Düna* från *Wolchonski skogen*.

I Östersjöns södra del utfaller: *Niemen* i sitt nedre lopp kallad *Memel*, samt *Pregel*, den förra utgjutande sig i *das Kurische Haff*, den sednare i *das Frische Haff*. — *Weichsel* uppstår i vinkeln mellan *Carpatherna* och *Sudeterna* samt utfaller med trene mynnigar, hvaraf tvenne i *das Frische Haff*. *Bill.* h. *Bug* med *Narew*. — *Oder* upprinner på *Sudeterna* och upptager från h. *Warthe*. —

I Nordsjön utfalla följande floder, som alla flyta åt n. v.: *Elbe* från Riesengebirge upptager från h. *Havel* med *Spre*, från venster *Moldau* från Böhmerwald, *Saale* från Fichtelgebirge. — *Weser*, som uppkommer genom föreningen af *Werra* och *Fulda*, hvilka upprinna v. om Thüringerwald. Kustfloden *Ems*. — *Rhen* uppkommer genom trenne snöbäckar, af hvilka de tvenne vestligaste upprinna på St. Gotthard, inströmmar i Bodensjön, flyter sedan åt v. och upptager *Aar*, vänder sig vid Basel åt n., flyter i en dal mellan Vogeserna och Schwarzwald, upptager från h. *Neckar* från Schwarzwald, och *Main* från Fichtelgebirge. Längre ned inflyter från v. *Mosel* från Vogeserna. — *Rhen* inträder nu i slättlandet, böjer sig mot v. och delar sig i flera armar: *Yssel*, som faller i *Zuyderzee*, *Rhen*, som utflyter i hafvet, *Leck*, som jemte den sydliga armen *Waal*, förenar sig med den från Côte d'or kommande *Maas-floden*. — Ej långt från *Maas'* utlopp utfaller älfven *Schelde* från Ardennerna. I *Kattegat* utflyta: *Götha Elf* från Wenern och *Glommen* från Dovre. — Från England utfaller i Nordsjön *Thems*, flytande från v. till ö. I *Canalen* utfaller *Seine* från Côte d'or.

I Atlantiska hafvet utfalla: *Loire*, från Sevennerna; dess lopp går först nordligt, sedan vestligt; *Garonne*, från Pyrenäerna, upptager från h. *Dordogne*, hvarest den heter *Gironde*, och utfaller i Biscaya-viken. — Vidare utfalla i Atlantiska hafvet följande genom Pyrenäiska halfön från ö. till v. flytande floder: *Minho*; *Duero*, mellan Asturiska och Guadarama-bergen;

Tajo mellan *Guadarama* och *Guadalupe*; *Guadiana*, mellan *Guadalupe* och *Sierra Morena*; *Guadaluquivir*, mellan *Sierra Morena* och *Sierra Nevada*.

I *Medelhafvet* utfalla: *Ebro*, från Spanien; *Rhône*, från *St. Gotthard*, strömmar åt v. genom *Genever-sjön*, förenar sig vid *Lyon* med den från *Vogeserna* kommande *Saône* och vänder sig derefter mot s. — Från Italien: kustfloderna *Arno* och *Tiber*, kommande från *Apeninerna*, utflyta å halföns *vestra kust*.

På *östra kusten*, i *Adriatiska hafvet*, utfalla: *Adige* eller *Etsch*, från *Ortles Spitz*, samt *Po*, från *Monte Viso*. *Po* upptager från v. *Ticino*, som genomflyter *Lago maggiore*, *Adda*, som genomflyter *Lago di Como*, och *Mincio*, från *Lago di Garda*. I *Archipelagen* utfaller *Maritza*, från *Balkan*.

I *Svarta hafvet* utfaller *Donau*, den största i *södra Europa*. Den upprinner på *Schwarzwald*, rinner åt ö. och upptager i sitt öfra lopp från h. *Luch*, *Isar* och *Inn*, från *Alperna*. Under sitt mellersta lopp, som en lång sträcka går rakt mot s., emottager *Donau* från h. *Drau*, från *Gross Glockner*, *Sau* från *Terglou*, samt från v. *Theiss* från *Carpatherna*. Under sitt nedersta lopp mot ö. emottager *Donau* från v. *Aluta*, *Sereth* och *Pruth* från *Carpatherna*, och utfaller i s mynningar. — I *Svarta hafvet* utfalla vidare: *Dniester* från *Carpatherna*, *Bug* eller *Bog* och *Dniepr*. *Dniepr* uppstår s. om *Wolchonski-skogen* samt emottager från h. *Beresina* och *Pripet*, från v. *Desna* och *Worskla*.

I *Asowska sjön* utfaller *Don*, som från *höger upptager Donetz*.

I *Caspiska hafvet* utfaller *Wolga*, Europas största flod. Dess källor äro flera sjöar i *Wolchonski skogen*. Hälften af dess lopp går åt ö., hvarunder den fr. h. upptager *Oka*, det öfriga åt s., hvarunder den fr. v. upptager *Kama*. *Wolga* utgjuter sig i 8 grenar. — I *Caspiska hafvet* utfalla vidare: *Ural*, gränsfloden mot *Asien*, från *Ural-berget*, *Kuma* och *Terek* från *Caucasus*. *Asiens* gräns mot *Europa* anses gå längs *Kuma*, samt sedermera längs *Kuban*, som upprinner på *Caucasus* och utfaller i 2 grenar i *Asowska sjön* och *Svarta hafvet*.

I *Asien*: I *Norra Ishafvet* utfalla följande från s. till n. flytande floder: *Ob*, från *Altai*, upptager f. v. *Irtisch*, som äfven upprinner på *Altai*, genomflyter sjön *Saisan* och från v. upptager *Tobol*. *Jenisei*, från *Altai*, upptager från h. *Angara* eller *Öfra Tunguska*, som genomflyter sjön *Baikal*, samt *Nedra Tunguska*. *Lena* uppkommer n. om sjön *Baikal*, flyter åt n. o., höjer sig sedan åt n. v. och upptager från h. *Aldan*, från *Stanowoi-bergen*. — Mera korta äro floderna *Jana*, *Indigirka* och *Kolyma*.

I *Ochotska hafvet* utfaller *Amur*, hvars källfloder *Onon* och *Argun* upprinna på *Altais* östligaste gren.

I *Gula hafvet* utfalla *Hoangho* eller *Gula floden* och *Jan-tse kiang* eller *Blå-floden*, *Asiens* längsta floder. — De upprinna på *Kuen-lüens* östliga fortsättning och flyta i stora krockar åt ö. —

Från *Östra Indiska halfön* utfalla: *May-kaung* i *Chinesiska hafvet*, *Menam* i *Siam viken*, samt *Saluän* och *Iravaddi* i *Bengaliska viken*.

Iravaddis öfra lopp heter *Jaru-tsang-bo?* Från Vesta Indiska halfön utfalla i *Bengaliska viken*: *Burramputer* och *Ganges* från Himalaya. Genom sina mynningsarmar stå de i förbindelse med hvarandra. I *Arabiska hafvet* utfaller *Sind (Indus)*, begynnande mellan Himalaya och *Kuen-lüen*, samt upptagande från v. *Pendsnud (fem-floden)*.

I *Persiska viken* utfalla *Degr (Tigris)* och *Frat (Euphrat)*, som upprinna i Armeniska berglandet. Efter bådas förening kallas elfven *Schat-el-Arabi*. — Mindre Asiens hufvudflod är *Kisil Irmak (fordom Halys)*, flytande från *Taurus* åt n., ut i *Svarta hafvet*. — I *Döda hafvet* utfaller *Jordan*, rinnande från n. till s. — På *Belurfjällets* östra sluttning begynner *Jarkand*, flyter åt ö, ut i *Lobnor*; på vestra sluttningen upprinna *Sir* och *Amu* eller *Dshjihon*, hvilka båda utfalla i *Aral*. — I *Caspiska hafvet* utfalla på vestra stranden med förenadt lopp *Khur*, från *Caucasus*, och *Aras*, från *Ararats nordvestra del*. —

I *Africa*: I nördöstra delen: *Nilen* uppkommer genom föreningen af tvenne källfloder. Den vestra, *Bahr-el-abiud (Hvita floden)*, upprinner sannolikt på *Män bergen*, den östra, *Bahr-el-azrek (Blå floden)*, uppväller i *Abyssinien* och flyter genom sjön *Tzana*. *Nilen* rinner åt n. och utfaller i *Medelhafvet* genom tvänne hufvudarmar, bildande ett vidlöftigt *Delta*. I *Atlantiska hafvet* utfalla: n. om *Cap Verde Senegal*, och s. om *Cap Verde Gambia*, upprinnande på *Kong-bergen*. Vidare upprinner der å östra sidan *Djoliba* eller *Nigern*. Den

tager först vägen åt n. o., sedermera böjer den sig åt s. o. och s., heter under denna sträcka *Quorra*, och utfaller i flera grenar i *Guineaviken*. Sydligare på samma kust utfalla: *Congo* eller *Zaire*, *Coanzo*, samt långt i s. *Oranieflo den* eller *Gariép*. — I *Mozambik-canalén* utfaller *Zambeze*.

I *Nord-America*: Sjön *Athapescow* upptager *Athapescow-floden* från *Klippbergen*, utgjuter sig genom *Slaf-floden* i *Slaf-sjön*, hvilken åter genom *Mackenzie-floden* har utlopp i *Norra Ishafvet*. *Stora Winipeg-sjön* upptager *Saskatschawan* från *Klippbergen* samt utgjuter sig genom *Nelson-floden* i *Hudsons vik*. Norr om *Nelson* utfaller i samma vik *Missinippi* eller *Churchill*. De fem stora sjöarna utfalla genom *St. Lorenz-floden* i *St. Lorenz-viken*. — Mellan *Erie* och *Ontario* är vattenfallet *Niagara*. — *Mississippi* upprinner s. om *Landthöjden* och v. om *Öfra sjön*, och upptager från h. *Missuri*, från *Sierra Verde*, hvar efter den från v. upptager *Ohio*, från h. *Arkansas* och *Röda-floden* samt utfaller i *Mexicoviken*. — I samma vik utflyter *Rio de Norte*, från *Sierra Verde*. — På *vestra kusten* af *Nord-America* utfalla *Columbia* eller *Oregan-floden* från *Klippbergen*, samt *Colorado*, som upprinner på *Sierra Verde* och utfaller i *Californiska hafsviken*.

I *Syd-Americas nordvestra hörn* utfalla *Magdalena* och *Cauca* med förenadt lopp i *Caribiska hafvet*. — På *nordöstra kusten* utfaller *Orinoco*, hvilken genom armen *Casiquiari* är förbunden med *Rio Negro* och *Marannon*. —

Marannon eller *Amazon-floden*, den största af alla floder på jorden, upprinner nära vestra kusten ur den lilla sjön *Lauricocha*, strömmar först åt n., vänder sig sedan åt ö., upptager från h. *Ucayale*, *Madeira* och *Topajos*, från v. *Rio Negro*, samt kringsluter vid sin mynning den stora ön *Johannes* (*Juanes*). I *Marannons* utloppsvik utströmmar från s. *Tocantin*. — S. om *Cap St. Roque* utfaller *St. Francesco*. Långt i Söder utfaller *La Plata*. Hufvudelfven är *Parana*, som från h. upptager *Paraguay*, från v. *Uruguay*, efter hvars utflöde elfven antager namnet *La Plata*.

Nya Hollands floder äro mindre än de andra verldsdelarnes, samt dessutom ofullkomligt bekanta.

3.

MENNISKAN.

Olikheterna i kroppsbildning och färg hos människoslägtet i särskilda trakter af jorden gifva anledning att indela det i *stammar* eller *racer*.

Vi antage 3 mennisko racer: 1. *Den Caucasiska*, med ljus, rödlätt hud (sydvestra Asiens flesta folk, invånarne på Africas norra kustländer och de flesta Europas invånare). 2. *Mongoliska* stammen, med gul eller gulbrun färg (Mellersta och sydöstra Asiens folk, samt Norra Polarläu-

dernas invånare). 3. *Malayiska* stammen, med brun hy (på halfön Malacca och Australiens flesta smärre öar). 4. *Negerstammen*, med svart hud (bebor största delen af Africa). 5. *Americanska* stammen, med kopparfärgad hy (Americas ursprungliga invånare). Vanligen antages, att ungefär 1000 millioner människor bebo jorden.

En *Nation* eller ett *Folk* kallar man en förening af människor, som härstamma från samma förfäder, och hafva gemensamt språk, lika seder och hyfsning.

Till lefnadssätt äro folken: 1. *Vilda*, som nära sig af jagt, fiske och vilda frukter, och lefva tillsammans endast för sitt försvar mot yttre våld. 2. *Herdefolk* eller *Nomader*, som idka boskapsskötsel och för betets skull flytta sina tält eller hyddor från ena trakten till den andra. 3. *Civiliserade* eller *Bildade*, som idka åkerbruk, handel, handverk, vetenskaper och konster samt lefva i ordentliga stater.

Stat kallas en förening af människor under en gemensam regering, som upprätthåller lagarna och vakar öfver statens lugn. Regeringen kallas *Monarchisk*, då den utöfvas af en furste. Efter den titel regenten förer, af *Kejsare*, *Konung*, o. s. v. kallas staten ett *Kejsaredöme*, *Konungarrike* o. s. v. Der regeringen är anförtrodd åt en eller flere folkets ombud, kallas staten *Republik* eller *Fristat*.

De *Religioner*, som utgå från begreppet om en enda Gud äro: den *Christna*, *Judiska* och *Muhamedanska*. Af de *Religioner*, som grunda sig på många afgudars dyrkan äro de mest ut-

bredda: den *Brahmanska* och *Buddhaismen*, hvaraf *Lamaismen* är en särskild art. —

Jordens förnämsta stater och länder äro:

I Europa: Konungariket *Sverige* (hufvudstad *Stockholm*) och *Norrige* (*Christiania*); Kejsaredömet *Ryssland* (*St. Petersburg* vid *Newa* och *Moskwa*) med *Kon. Polen* (*Warschau* vid *Weichseln*) och Storfurstendömet *Finland* (*Helsingfors*); *Kon. Danmark* (*Köpenhamn*); *Kon. Stor-Britannien*, bestående af *England* (*London* vid *Themsen*), *Skottland* (*Edinburgh*) och *Irland* (*Dublin*); *Tyskland*, bestående af *Kejs. Österrike* (*Wien* vid *Donau*), *Kon. Baiern* (*München* vid *Isar*), *Kon. Württemberg* (*Stuttgart*), *Storhertigdömet Baden* (*Carlsruhe*), *Storh. Hessen* (*Darmstadt*), *Churhessen* (*Cassel* vid *Fulda*), *Hert. Nassau* (*Wiesbaden*), *Kon. Sachsen* (*Dresden* vid *Elbe*), *Kon. Preussen* (*Berlin* vid *Spree*), *Kon. Hannover*, *Hert. Oldenburg*, *Hert. Braunschweig*, *Storh. Mecklenburg-Schwerin* (*Schwerin*), *Storh. Meckl.-Strelitz* (*Strelitz*), *Riksstäderna Hamburg* vid *Elbe*, *Lübeck* vid *Trave*, *Bremen* vid *Weser*, *Frankfurt am Main* m. fl. mindre stater. Utom *Tyskland* lyda under *Österrike*: *Kon. Lombardiet Venedig* (*Mailand*, *Venedig*), *Kon. Kroatien* (*Agram*), *Kon. Dalmatien* (*Zara*), *Kon. Slavonien* (*Essek*), *Kon. Ungern* (*Ofen* och *Pesth* vid *Donau*), *Storh. Siebenbürgen* (*Klausenburg*) och *Kon. Galizien* (*Lemberg*); samt under *Preussen*: *Storh. Posen* (*Posen* vid *Warthe*) och *Kon. Preussen* (*Königsberg* vid *Pregel*). — *Kon. Förenta Nederländerna* (*Amsterdam*); *Kon. Belgien* (*Brüssel*); *Kon. Frankrike* (*Paris* vid *Seine*); *Fristaten*

Schweitz (Zürich, Bern, Lucern); *Kon. Spanien* (Madrid); *Kon. Portugal* (Lisabon vid Tajo); *Italien*, bestående af: *Kon. Sardinien* (Turin vid Po), *Kon. Lombardiet-Venedig*, Hert. *Parma, Modena och Lucca*, Storh. *Toscana* (Florenz vid Arno), *Kyrkostaten* (Rom vid Tibern), *Republiken San Marino*, *Kon. Båda Sicilien* (Neapel, Palermo på Sicilien); *Kon. Grekland* (Athen); *Joniska öarnas Republik* (Corfu); *Osmaniska Riket* eller *Turkiet* (Constantinopel).

I Asien: Osmaniska Asien, bestående af: *Mindre Asien* (Brussa, Smyrna), *Armenien* (Erzerum), *Syrien* (Damascus, Aleppo), *Palästina* (Jerusalem), *Al-Dsjesirah*, *Irak Arabi* (Bagdad vid Degr) och *Kurdistan*; *Arabien* (Medina, Mekka, Mokka); *Persien*, bestående af: *Iran* (Teheran, Ispahan), *Afghanistan* (Kabul) och *Beludschistan* (Kelat); *Vestra Indiska halfön*, bestående af *Hindostan* (Calcutta vid Ganges) och *Dekan* (Madras, Bombay), lyder till största delen under *Stor-Britannien*; *Östra Indiska halfön*, bestående af *Birmaniska Riket*, *Kejs. Siam* och *Anam*, halfön *Malacca m. fl.*; *Kejs. China*, bestående af: *Egentliga China* (Peking, Nanking vid Jan-tse-kiang, Canton), *Mantschuriet*, *Mongoliet*, *Lilla Bukhariet*, *Tibet* och *Korea*; *Tatariet* (Khiva, Bokhara m. fl. stater); *Kaukasus länderna* (Tiflis) och *Siberien* (Tobolsk vid Tobols utflöde i Irtisch, Irkuzk vid Angara) lyda under *Ryssland*; *Japanska Riket* (Jeddo, Miaco).

I Africa: Berberiet, bestående af *Marocco* och *Fez*, *Algier*, *Tunis* och *Tripolis*; *Abysinien*; *Nubien*; *Aegypten* (Cairo vid Nilen,

Alexandria); *Biledulgerid*; *Fezzan* (*Murzuk*); *Sudan* (riken: *Bambarra*, *Tombuktu*, *Houssa*, *Burnu*, *Darfur*, *Cordofan*); *Senegambien*; *Öfra Guinea* (*Sierra Leona*, *Peppar*-, *Elfenbens*-, *Guld*-, *Slaf*- och *Benin-kusten*); *Nedra Guinea*; *Caplandet* (*Cap*); *Kafferlandet*; *Sofala*; *Monomotapa*; *Mozambik*; *Zanguebar*; *Ajan* samt *Adel*. —

I America: Grönland med Nord-Devon; *Baffinsländerna*; *Labrador*; *Nya Wales*; *Indianernes Land*; *Ryska Nord-America* (ön *Sitka*); *Britiska Nordamerica: Canada* (*Quebek* vid *St. Lorenzfl.*), *Nya-Brunsvig*, *Nya Skottland*, *Cap Breton*, *New-Foundland*, *Nya Georgien*; *Nordamericanska Förenta Staterna* (*Washington*, *Newyork*, *Philadelphia*); *Fristaten Mexico* (*Mexico*); *Central-Americas Förenta Stater* (*Guatemala*); *Vest-Indien*; *Fristaten Columbia*, bestående af 3 republiker: *Ecuador* (*Quito*), *Nya Granada* (*Bogota*) och *Venezuela* (*Caracas*); *Guyana*; *Kejs. Brasilien* (*Rio Janeiro*); *Rep. Uruguay* (*Montevideo*); *Rep. Peru* (*Lima*), *R. Bolivia* (*Chuquisaca*); *Rep. Chile* (*San Jago*), *Paraguay* (*Assumpcion*); *La Plata Staterna* (*Buenos Ayres*, vid *La Plata*); och *Magelhaens Land* eller *Patagonien*.

Nya Hollands sydöstra kust kallas *Nya Södra Wales* (*Sidney*, *Botany Bai*). —

STORFURSTENDÖMET FINLAND.

STORFURSTENDÖMET FINLAND.

FINLAND (*Suomi, Suomenmaa*) gränsar i n. till Norrige, i ö. till Ryssland och sjön Ladoga, i s. till Ryssland och Finska viken, i v. till Bottniska viken och Sverige. Det är skildt från Norrige genom Tanaelf och dess biflod Enarijoki, från Sverige genom Torneelf och dess biflod Muonio, i s. från Ryssland genom bäcken Sestra, Systerbäck, på Finska Rajajoki. Största längden utgör något öfver 100 Svenska mil från n. till *Hangöudd* (*Hankoniemi*), landets sydligaste spets.

Finland är i allmänhet ojemnt; det är fullt af berg, skogar och sjöar, hvilka sistnämde betäcka mer än en tredjedel af dess yta. Föرنämsta landthöjden är *Maanselkä*. Från Tanaelfs källor stryker den först österut ända till Ryska gränsen under namn af *Enari* fjällrygg, sedan söderut, bildande till stor del gränsen mot Ryssland. Under 64° n. br. vänder den sig åt s. v. och går genom hela landet ända till Bottniska viken, der den upphör under 62° n. br. — Ifrån sistnämnda sträckning utgå mindre armar åt n. v. till Bottniska viken samt större sidogrenar åt s. ända ut till Finska viken. — Bland de sednare märkas: *den östra*, mellan Saima och Päijäne, och *den vestra*, v. om Päijäne.

Den östra omger i v. Saimas vattensystem och grenar sig s. om Saima i tvänne armar, af hvilka den ena löper åt s. v., ö. om Rymmene elf, ända till Finska viken; den andra går, afbruten af Wuoksen, åt n. o. och vänder sig nära sjön Ladoga åt n., omslutande Saimas stora vattensystem i ö. — Den vestra bildar vattenskilnaden mellan Päijäne och Satacundas sjöar, och utgrenar sig s. om Päijäne i mindre armar: åt ö., öfver Rymmene elf, ända till den östra grenen, åt s. v. till Hangöudd, åt v. ända till Bottniska viken, s. om Kumo elf. — Utan förbindelse med Maanselkä höja sig i Finlands nordligaste del, *Peldoiwi*, landets högsta berg, v. om Enare träsk, samt *Ounastunturi*, nära Muonios mellersta lopp. —

En otalig mängd klippiga öar betäcker under namn af skär landets sydliga och sydvestliga kust, isynnerhet vid inloppet till Bottniska viken (*Ålands skärgård*). — Uti Bottniska viken förekommer skärgård endast här och der, men i synnerhet i Bottniska vikens trångaste del eller *Qvarken* (*Meren kurkku*).

Genom dessa landtryggar uppstå 3 vattensystemer:

1. *Norra Lapplands*, n. om Enare fjällrygg, med Enare träsk, som upptager *Iwalojoki* och *Waskojoki* samt genom *Patsjoki* utfaller i *Warangerfjord*, utom landets gränser. Gränsloden *Tanaelf* utfaller i *Tanafjorden* i Norrige.

2. *Det Österbottniska*, med utlopp i Bottniska viken, har följande betydligare floder och sjöar: a) *Torneelf* och dess venstra biflod *Muonio*; b) *Kemijoki* upptrinuer nära Ryska grän-

sen, der *Maanselkä* vänder sig åt s., upptager från hög. de förenade floderna *Luirojoki* och *Kitinenjoki*, genomflyter *Kemi-träsk*, hvaruti från ö. inflyter *Jumiska å* från *Suolijärwi*, samt upptager derefter från höger *Ounasjoki*; c) *Simojoki* från *Simojärwi*; d) *Iinjoki* från *Ijärwi*; e) *Uleelf* (*Oulunjoki*) från *Uleåträsk*, dit mäktiga tillflöden från n. (*Wuokkijärwi*, *Kiandojärwi*, *Hyrynjärwi* och *Ristijärwi*, som utfalla genom *Kiehimänjoki*) och ö. (*Lendua*, *Ontojärwi*, *Sotkamonsjärwi*, *Nuasjärwi* och *Rehjanselkä*, som utfalla vid *Ämmä-fors*) samla sig; f) *Siikajoki*; g) *Pyhäjoki* från *Pyhäjärwi*; h) *Kalajoki*, bestående af tvänne grenar; i) *Raumajoki* från *Lestijärwi*; j) *Wetelinjoki*; k) *Esse å* (*Essinjoki*) från *Lappajärwi*; l) *Lappo å* eller *Ny Carleby elf* (*Lapuanjoki*); samt m) *Kyroelf*, hvars öfre del kallas *Ilmola å*. — Ö. om *Maanselkä* ligga *Yli Kitkujärwi* och *Muojärwi*, med utlopp i *Hvita hafvet*. —

3. *Satakundas vattensystem*, med utlopp i *Bottniska viken*. Dess medelpunkt är *Pyhäjärwi*, s. om staden *Tammerfors*. *Pyhäjärwi* upptager från n. flere, dels genom floder, dels genom sund sammanhängande sjöar, såsom i ordning från n. till s.: *Etsäri*, *Toehwesi*, *Ruowesi*, som från n. o. upptager *Keurunselkä*, samt *Näsijärwi*, hvilken genom vattenfallet vid *Tammerfors* utfaller i *Pyhäjärwi*. — I *Pyhäjärwi* utgjuter sig ock från s. en stor vattenmassa, hvilken ibland andra bildar de betydliga sjöarna *Längelmäwesi*, *Pälkäncwesi*, *Roine*, *Mallaswesi* och *Wanajawesi*, förenar sig i *Rautunselkä* och fortsätter sitt lopp genom *Sorwanselkä* ända till

Pyhäjärwi. Den förenade vattenmassan utfaller genom *Nokia* ström i *Kulovesi*, i hvilken sjö åter *Kyröjärwi* ifrån n. infaller genom *Kyrofors*. — Ifrån *Kulovesi* utströmmar slutligen *Kumoelf* (*Kokemäenjoki*). Den flyter i en bågformig krökning från n. o. till n. v., tillökt genom bifloder från s. (*Loimijoki*) och n., samt utfaller i *Bottniska viken*. — S. om *Kumoelf* utfaller *Eurajoki* från *Pyhäjärwi*. — *Sastmola å*, n. om *Kumoelf*, rinner genom *Isojärwi*. —

4. *Det Tavastländska vattensystemet*, med utlopp i *Finska viken*. Dess förnämsta sjö, *Päijäne*, erhåller sina betydligaste tillflöden från n. — Dessa bilda ett antal större sjöar med utlopp i s., såsom *Kolimajärwi*, *Keitele*, hvilken upptager *Kiwijärwi* från v., *Pielawesi*, *Nilakka-wesi*, *Iiswesi*, *Konnevesi* och *Kynsiwesi*. Alla dessa sjöar sammanflyta i *Sarawesi*, hvarifrån den förenade vattenmassan genom *Leppäwesi* och *Haapakoski* utfaller i *Päijäne*. Från ö. upptager *Päijäne* genom *Tainio* ström *Kyywesi*, *Puolawesi* och *Jääsjärwi*, från s. *Wesijärwi*, samt utfaller genom *Kalkkis* ström i sjön *Ruotsalainen*, hvarifrån strömmen *Jyrängö* utflyter och faller i *Konnevesi*; här vidtager *Kymmene elf* (*Kymijoki*), hvilken afleder hela vattenmassan, genomströmmar i östlig riktning flere sjöar, såsom *Pyhäjärwi*, hvilken från n. upptager *Wuohijärwi* m. fl., vänder sig sedan åt s. och utfaller genom fem mynningar i *Finska viken*. Den bildar två vackra vattenfall, *Anjala* och *Högfors*. —

5. *Det Sawolax-Karelska*, hvars medelpunkt är *Haukiwesi*, n. om *Staden Nyslott*.

Haukiwesi erhåller betydliga tillflöden från n. och n. o.; nemligen från n.: *Onkiwesi*, *Maa-ninkawesi* och *Kallawesi*, hvilken från n. upptager *Sywäri*, *Wuotjärwi* och *Juuruswesi*, samt från s. o. *Suwaswesi* och *Juojärwi*. Allt detta vatten rinner åt s. genom *Unnukkawesi*, *Koirawesi* och *Warkaus* sund och utbreder sig i sjöarne *Äimiswesi*, *Haapawesi* och *Haukiwesi*. — Från n. o. upptager *Haukiwesi* *Pielisjärwi*, som genom *Pieliself* utfaller i *Pyhäselkä* och *Oriwesi*, hvilken sistnämnde från n. upptager *Höytiäinen* och *Wiinijärwi*, från s. *Pyhäjärwi*, samt genom *Oriwirta* och *Joutsenwesi* rinner i *Haukiwesi*. — *Haukiwesi* flyter genom strömmen *Haapawesi* i *Pihlajawesi*, som från ö. upptager *Puruwesi*, samt genom *Puumala* sund faller i *Saima*, hvars sydligaste vik är *Lappwesi*. *Saima* alldeles genom *Wuoksen*, hvilken bildar vattenfallet *Imatra*, rinner i sydostlig, nordlig och sist ostlig riktning, samt genom tvänne mynningar, i n. och s. om staden *Kexholm*, störtar i *Ladoga*. *Wuoksen* upptager från s. *Molajärwi* och *Äuröpääjärwi*, från ö. *Pyhäjärwi* och *Kimajärwi*. Genom *Kawantjärwi* och *Suomenwesi* står *Wuoksen* i sammanhang med *Wiborgska viken*. *Ladoga* upptager dessutom: från v. sjöarne *Suwando*, skiljd genom ett smalt näs, *Kiwiniemi*, från *Wuoksen*, och *Simbilä*, som utfaller genom *Weijala å*; samt från n. *Jänisjärwi*, som alldeles genom *Leskelä* eller *Jannus å*, och *Suojärwi*.

För öfrigt förtjena följande floder att omnämnas: *Aurajoki*, med utlopp i Östersjön, *Karis å*, *Wanda* eller *Helsinge ån*, *Borgå å* och *Systerbäck*, i Finska viken.

Invånarnes antal stiger till 1,547,000

Finland är indeladt i 8 län: *Nyland*, *Åbo* och *Björneborgs-län* med *Åland*, *Tavastehus-*, *Wiborgs-*, *St. Michels-*, *Kuopio-*, *Wasa-* samt *Uleåborgs* och *Kajana-län* med *Finska Lappland*.

Det indelas äfven i 8 provincer eller landskaper: *Egentliga Finland* (*Varsinais-Suomi*), *Åland* (*Ahvenanmaa*), *Satakunda*; *Nyland* (*Uus'-maa*), *Tawastland* (*Hämeen-maa*), *Sawolax* (*Sawo*), *Karelen* (*Karjala*) och *Österbotten* (*Pohjanmaa*) med *Lappmarken* (*Lappi*).

Nylands-län består af största delen utaf *Nyland* och en liten del af *Tawastland*. Städer vid kusten: *Helsingfors* (*Helsinki*), *Guvern.*, säte för *Regeringen* öfver *Finland* (*Kejs. Senaten* och *General-Guvernören*) och för *Universitetet*; betydlig handel, 14 t. inv. *Fästningen Sveaborg* (*Wiapori*), på 7 holmar. *Borgå* (*Porwo*), *Biskops-säte* och *Gymnasium*, nära 3 t. inv. — *Lovisa*. *Fästningen Svartholm*. *Ekenäs* (*Tammisaari*), nära *Hangöudd*. *Fästet Gustafsvärn*; *Raseborgs* ruiner; *Fiskars* bruk.

Åbo och *Björneborgs-län* med *Åland* består af *Egentliga Finland*, *vestra* och *större delen* af *Satakunda* samt *Åland*. Städer vid kusten: *Åbo* (*Turku*), *Guvern.*, vid *Aura-å*, säte för en *Hofrätt*, *Erkebiskop* med *Gymnasium* och ett *Slott*; betydlig handel, 15 t. inv. — *Nådendal* (*Naantali*), *Nystad* (*Uus' kaupunki*), *Raumo* (*Rauma*), *Björneborg* (*Peri*), vid *Kumoeff*, med hamnen *Räfsö*, stor handelsstad, nära 3 t. inv. Mellan *Näsijärwi* och *Pyhäjärwi* sjöar: *Tammerfors* (*Tamperi*), landets förnämsta fabriksstad. På *Åland*: *Bomarsund*, befästade caserner.

Tavastehus-län består af större delen af Tavastland samt östligaste delen af Satakunda. Staden *Tavastehus* (*Hämeenlinna*), Guv., med ett Slott.

Wiborgs-län består af sydvestra och största delen af Karelen, södra delen af Sawolax samt smärre delar af Nyland och Tavastland. Städer: vid *Wiborgska viken*: *Wiborg* (*Wii-puri*), Guv., stark fästning med ett Slott, Hofrätt och Gymnasium; betydlig handelsstad med 6 t. inv. Nära invid är parken *Monrepos*. — Vid *Finska viken*: *Fredrikshamn* (*Hamina*), fästning, säte för Finska Cadettcorpsen, öfver 3 t. inv. *Kotka* (*Ruotsinsalmi*, *Svensksund*), fästning och köping på en ö, vid utloppet af *Kymmene*s östra gren. *Kymmene*, fästning vid *Kymmene*s östra gren. Vid *Saimas* södra strand: *Willmanstrand* (*Lappeenranta*), med en fästning. Vid *Ladoga*: *Kexholm* (*Käkinsalmi*), vid *Wuoksens* utlopp, med en fästning; och *Sordawala*. *Pyterlaks* granitbrott; *Ruskiala* marmorbrott; *Pitkäranta* koppargrufva i *Imbilax* socken; *Rokkala* Spegelfabrik nära *Wiborg*. Hit höra äfven många öar, såsom i *Finska viken*: *Björkö* (*Koivisto*), *Hogland* (*Suursaari*) och *Lawansaari* m. fl., samt i *Ladoga*: *Walamo* och *Konnewits*, hvardera med *Grekiska* kloster.

St. Michels-län består af mellersta Sawolax och östra Tavastland. Städer: *St. Michel* (*Mikkeli*), Guv.; *Heinola* vid *Jyrängöström*; *Nyslott* (*Sawonlinna*), mellan *Haapavesi* och *Pihlajavesi*, med ett Slott.

Kuopio-län består af norra Sawolax, norra Karelen och en liten del af nordöstra Tavast-

land. Stad: *Kuopio*, Guv., vid *Kallawesi*, med *Gymnasium*.

Wasa-län består af södra *Österbotten*, nordligaste *Satakunda* och nordvestra *Tavastland*. Städer vid kusten: *Wasa*, Guv., säte för en *Hot-Rätt* och *Gymnasium*; 5 t. inv. *Christine-stad* (*Ristiina*); *Kaskö* (*Kaskis*), på en ö; *Ny-Carleby* (*Joensuu*) vid *Ny-Carleby-elf*; *Jacob-stad* (*Pietarsaari*); *Gamla Carleby* (*Kokkola*). Vid norra änden af *Päijäne*: *Jyväskylä*.

Uleåborgs och Kajana-län består af norra *Österbotten*, *Finska Lappland* samt *Finska andelen af Vesterbotten* (mellan *Kemi*- och *Torne-elfvar*). Städer vid kusten: *Uleåborg* (*Oulu*), Guv., betydlig handelsstad vid *Ule-elfs* mynning, 5 t. inv.; *Brahestad* (*Raahe*); *Torneå* (*Tornio*), på en ö i *Torne-elf*. Närdligare ligger berget *Awasaksa*, dit utlänningar ofta resa, för att se solen om midsommarsnatten. — Vid *Uleåträsk*: *Kajana* (*Kajaani*), med *Slottsruiner*, *Ämmä-fall*, kanal.

RÄTTELSE OCH TILLÄGG:

12	Sid.	24	Rad.	står	"Palawam" läs "Palawan."
17	—	6	—	står	"Dess" läs "Californiens."
—	—	30	—	står	"Founland" läs "Foundland."
18	—	5	—	står	"Kindre" läs "Mindre."
—	—	20	—	står	"Kartinique" läs "Martinique."
36	—	11	—	står	"köga" läs "höga."
—	—	22	—	står	"södra" bör vara "Södra."
—	—	28	—	står	"Sonara" läs "Sonora."
37	—	32	—	står	"s. o. Amazonfloden" läs "s. o. om Amazonfloden".
40	—	3	—	står	"alla dess lopp" läs "alla dess bifloder, dess lopp."
42	—	21	—	står	"Luch" läs "Lech."
43	—	24	—	står	"Rio de Norte" läs "Rio del Norte."
För öfrigt, öfverallt der "h." står, läs "hoger."					
